

Az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok forrásértéke és forráskritikája az alföldi községek példáján¹

Bevezetés

A közigazgatási tájékoztató lapok belügyminisztériumi példányai, amiket az érintett községek jegyzőinek, körjegyzőinek 1925. december végéig kellett kitölteniük és elküldeniük a többi másolattal együtt a járási hivatal főszolgabírójának, ma a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archivumának Dokumentációs Gyűjteményében található és kutathatók. Az anyag a második világháború idején, vagy rövidebb utána, a Belügyminisztériumból a Magyar Szociográfiai Intézetbe került átmenetileg. Vélhetőleg azért, mert az 1924-ben alapított, nevében szociográfiai, de főként „közigazgatási, helyismereti és államismereti” adatnyilvántartással megbízott intézmény² meghatározó tevékenységi körébe jól illeszkedett a bizalmas, belső használatra szánt iratanyag. Ez lehetett a döntő, amikor a dokumentumok fővárosból vidékre, Pécsre történő menekítése felmerült. Az intézmény megszűnésével, 1949-ben az állomány visszakerült Budapestre, amit a Néprajzi Múzeum Statisztikai Gyűjteményében helyeztek el.³

Az összesen 55 doboznyi iratanyag, számozás szerint 3198 település nyolcoldalas közigazgatási tájékoztató lapját tartalmazza jó néhány kiegészítéssel és melléklettel együtt. Mivel Magyarországon 1926-ban 55 városi és 3419 községi rangú település működött,⁴ így a korabeli településállomány több mint 92 százalékaról, mintegy 30 ezer oldalon⁵ tartalmaz részletes leírást a forrásanyag.⁶ A hiányzó adatlapok egy részéről feltételezhető, hogy el sem készült vagy az iratok költöztetésekor megsemmisült, más részéről pedig állítható, hogy az irattári rendezés után kiemelésre került, amit később nem helyeztek vissza.⁷

Az anyagot évtizedeken keresztül érintetlenül tárolták. Kutatásra csak körülményesen lehetett használni. 1975 őszén azonban gondosan, megyénként és járásonként, a közigazgatási statisztikában használt településsorrendben rendezni kezdték. A munka, ami végig Iványi Im-

¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatásával készült, BO/00623/12/2.

² MNL 1979: falukutatás címszó.

³ Lásd NM honlapján: http://www.neprajz.hu/gyujtemenyek.php?menu=7&gyujtemeny_id=24

⁴ HAJDÚ 2005: 150.

⁵ Az alföldi települések anyagán végzett saját becslés.

⁶ A törvényhatósági joggal felruházott (11) és a rendezett tanácsú városokat (44) nem számítva, az arány valamivel kedvezőbb.

⁷ A hiányzó Egyek község iratanyaga tanulságos. Balmazújváros (St-1087) és Hajdúdorog (St-1089) között szerepelne a dokumentum a rendezés elvének megfelelően. Ez arra utal, hogy a rendezéskor megkapta Egyek község a statisztikai azonosítóját (St-1088), és a soron következő települést is azonosítóval látták el, tehát a falu iratanyagát egészen biztosan a rendezés után emelték ki. Egészen másra utal Tiszacsege esete. Előtte Téglás (St-1092) volna, utána Vámospércs (St-1093) következne. Látható, hogy az iratrendezéskor fel sem tűnt, hogy a kettő között – a statisztikai településsorrend szerint – Tiszacsege hiányzik. Ezt egyébként, eltérően a gyakorlatól, a járási gyűjtőmappa elejére sem vezették fel. Mindebből következik, hogy Tiszacsege anyaga már a rendezés előtt hiányzott. Megjegyzem ugyanakkor, hogy Bagamér község kérdőívét is hiányzóknak tüntették fel a Székelyhídi járás anyagának mappáján. Ennek ellenére a község dokumentuma benne van az említett gyűjtőben. Előtte Álmosd (St-559), utána Kokad (St-561) és a kettő között Bagamér (St-560) szerepel. Mivel mindhárom anyagon ugyanaz a sajátos 4-es olvasható a lapszámoknál, egészen biztos, hogy a gyűjtőmappán jelzett „hiányzás” elírás. Ezt igazolja továbbá, hogy a mappában folyamatos a települések anyagának a számozása, és hogy az eredetileg Bagamér után következő Hosszúpályi anyaga az, ami valóban hiányzik. Tehát Bagamér és Kokad között kellene szerepelnie az említett falu iratainak. Alighanem Hosszúpályi helyett Bagamért jelölte meg tévedésből hiányzóknak az iratrendező.

rené nevéhez fűződik,⁸ egészen 1976 tavaszáig elhúzódott. Ettől kezdve a forrás könnyen áttekinthető és jól kutatható. Az iratok történeti földrajzi, gazdaság- és társadalomföldrajzi jelentősége hamar ismertté lett elsősorban a geográfusok körében, Hajdú Zoltán munkássága (1981) nyomán.⁹

A közigazgatási tájékoztató lapok keletkezésének körülményei

Az első világháború vesztes államaként a Magyarországot sújtó intézkedések alapjaiban határozták meg a két háború közötti időszak közigazgatását. A kedvezőtlen diplomáciai, belpolitikai és legfőképpen recesszív gazdasági helyzet olyan konstellációt eredményezett, ami a közigazgatási problémák megoldását hosszú évekig másodlagossá tette. A nehéz körülmények egyfelől új adórendszer bevezetését sürgették, másfelől elkerülhetetlenné tették az államháztartás kiadásának racionalizálását. Ez látványosan 1922–23 fordulóján a közalkalmazottak, köztisztviselők számának radikális csökkentésében mutatkozott meg.¹⁰ A Bethlen-kormány említett törekvése az 1923. évi 35. törvénycikkben megerősítést nyert, és egyúttal végrehajtásra került a közigazgatási területrendezés.¹¹ Mivel a 63 vármegyéből mindössze 10 maradt sértetlen formában a trianoni ország területén, és további 23 vármegyének csak egyes részei kerültek az új államhatáron belülré, ezért összevonásuk szükségessé vált. A „közigazgatásilag egyelőre egyesített” vármegyék kialakításával 25 megyéje lett az országnak. Átfogó közigazgatási reformra azonban, ami a városi és a vármegyei önkormányzatok helyzetét rendezte volna, hatalmi megfontolásból, egészen az évtized végéig nem került sor (1929. évi 30. törvénycikk).

A Bethlen-kormány harmadik belügyminisztereként, Rakovszky Iván (1922–1926),¹² különös érzékenységet mutatott a felmerülő közigazgatási problémák iránt, ami elsősorban nem hivatali köteleességtudatból, hanem szakmai előéletéből, felkészültségéből következett. 1910-től Turóc vármegye országgyűlési képviselőjeként előbb a Közigazgatási, majd mint a Pénzügyi Bizottság előadója tevékenykedett. Részt vett az újonnan alakult és parlamenti többséget szerzett Nemzeti Munkapárt közigazgatási reformjavaslatának kidolgozásában, ami elsősorban a háború miatt nem emelkedett törvényerőre.¹³

Ezzel párhuzamosan a közigazgatás-tudomány kialakulásának meghatározó időszaka is ekkorra tehető. Egymást követően jelentek meg azok a monográfiák, Taylor (1915) és Fayol (1916) tollából, amelyek hatással voltak a tudományterület magyarországi alakulására is.¹⁴ Henri Fayol nézetét, miszerint az ipari üzemek szervezésében és vezetésében használt elveket és módszereket a közigazgatásban is eredményesen lehet alkalmazni,¹⁵ maga Rakovszky is jól

⁸ Iványi Imréné (*1923), 1960-tól a Néprajzi Múzeum munkatársa, 1967 és 1996 között a diagyűjtemény kezelőjeként dolgozott. NM Online Gyűjtemények (Elektronikus elérés: http://public.neprajz.hu/neprajz.06.10.php?as=83839&kr=A_114_%3D%22Budapest%22. Utolsó megtekintés: 2014. augusztus 23.). Lásd még: NM Fényképgyűjtemény Nr. 331407. Az, hogy a teljes anyagot ő rendezte, onnan tudható, hogy egészen jellegzetesen írta a 4-es számot. Mivel minden község iratanyagában legalább egyszer felírta a négyest mint oldalszámot, és azok formája megegyező, biztosan állítható, hogy az iratrendezés ugyanannak a személynek a munkája.

⁹ Erről kandidátusi értekezésének téziszfűzetében saját maga így vall: „Az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok földrajzi jellegű feldolgozásával, a kapcsolódó széleskörű kutatások lehetőségének bemutatásával olyan forrásanyagra hívtam fel a földrajztudomány figyelmét, amely széles bázisa lehet a regionális jellegű településföldrajzi kutatásoknak.” HAJDÚ 1984: 8.

¹⁰ ROMSICS 2005: 156.

¹¹ Vö. PÜSKI 2006: 191.

¹² BÖLÖNY–HUBAI 2004: 97. és 218.

¹³ MKL KIV: Rakovszky címszó. Utolsó megtekintés: 2014. augusztus 22.

¹⁴ KOI 2013: 17.

¹⁵ Fayol úgy vélte, hogy az igazgatás (vezetés) öt elemből, az előrelátásból (tervezés), a szervezésből, a rendelkezésből, a koordinálásból és az ellenőrzésből áll össze. FAYOL 1984 [1916]: 5. vö. TORMA 2007: 468

ismerte, aki ezekre az *igazgatási eszközökre* (ouillage administratif) építette elképzelését belügyminiszterként. A közigazgatási reform operacionalizálása számára azt jelentette, hogy mindenekelőtt (1) meghatározza a magyar közigazgatás átfogó tervét, (2) hogy a már meglévő szervezetet hozzáigazítsa, amit (3) úgy célszerű működtetni, hogy (4) összhangban legyen a különféle erőforrásokkal, amihez (5) elengedhetetlen a rendszeres ellenőrzés, amivel elérhető a kívánt hatékonyság. Ez az utólag (re)konstruált gondolatmenet jól kitapintható a későbbi rendelet szövegéből (1. melléklet). Rakovszky elképzelése szerint a reform sikeréhez nélkülözhetetlen volt a fennálló állapotok minél teljesebb feltérképezése, mely ismeretanyagot a községenként kitöltött *közigazgatási tájékoztató lapokból* kívánt megszerezni. A tervezéshez, a struktúra átalakításához, a közigazgatás hatékony, összehangolt működéshez úgy vélte, elengedhetetlen egy többszintű adattár létrehozására.

Ennek érdekében az 1923-ban Brüsszelben megrendezett Második Nemzetközi Közigazgatási Kongresszus¹⁶ eredményeire is támaszkodva, összehívta az érintett hazai testületek és hivatalok vezetőit, hogy megvitassák az adattár létrehozásának legfontosabb kérdéseit, beleértve azt a kérdőívet, amit a községi jegyzőknek és körjegyzőknek kellett később kitöltve visszaküldeniük. Érthető tehát, hogy a megbeszélés legfontosabb résztvevőjévé a Magyarországi Községi és Körjegyzők Országos Egyesületének vezetősége lett. Az értekezlet tagjai, köztük az említett egyesület elnöke, Koncz János és alelnöke Bitskey Gyula, „nagy örömmel fogadt[ák] a tervet”, legalábbis a korabeli hírek szerint, majd „az adatok összegyűjtését célzó kérdéseket” a meghívottak részleteiben is megtárgyalták.¹⁷ Ebből a tudósításból érzékelhető egyetértés pusztán látszólagos volt. A közigazgatással foglalkozó szakembereket erősen megosztotta a kérdés. A vita főbb állomásai jól nyomon követhetők a *Magyar Közigazgatás 1923–24. évi hasábjain*.

Néhány hónappal az értekezlet után, 1925 szeptemberében, belügyminiszteri rendeletben adott utasítást Rakovszky a közigazgatási adattár létrehozására. Lépését nemcsak a hasonló nemzetközi folyamatokkal, hanem az „országgra nehezedő súlyos terhek[kel]” is magyarázta, ami miatt különösen fontossá vált a közigazgatás működtetésének költséghatékonyabbá alakítása. Ahogyan írta: „takarékoskodni kell a munkaerővel [a nagyarányú elbocsájtások miatt] és a dologi szükségletekkel”, aminek alapfeltétele a hatóságok közötti iratváltás gyakoriságának mérséklése volt. Ehhez viszont az kellett, hogy az érintett hatóságok pontos, részletekre is kiterjedő információkkal rendelkezzenek saját illetékességi körükbe tartozó valamennyi település helyzetéről, vagyis olyan ismeretek megszerzéséről volt szó, amire „az ügyek intézésénél, a tapasztalat szerint, leggyakrabban szükségük” volt. Az előzetes tájékozódás során kiderült, hogy a hatóságok legtöbbször a „kis- és nagyközségek viszonyaira vonatkozó adatok” megszerzése ügyében leveleztek egymással. Ezért végül csak a községi rangú települések adatainak összeírását rendelte el a belügyminiszter „a végből, hogy azok az összes érdekelt hatóságoknál állandóan kéznél legyenek”.

Érdemes megjegyezni, hogy a magyar „népiségkutatás” kezdetei és megélénkülése az 1920-as évek előtti időszakra tehető. A Széchenyi Szövetség és a Folklore Fellows magyar

¹⁶ A Nemzetközi Közigazgatási Kongresszusok történetéhez lásd: FISCH 2005: különösen 37–41.

¹⁷ „Amint ismeretes, a múlt évben a Brüsszelben megtartott nemzetközi közigazgatási kongresszusin [sic!] behatóan foglalkoztak azokkal a módszerekkel, amelyek a közigazgatási intézkedésekhez szükséges adatoknak a szemléltetés eszközeivel és más célszerű módon való megrögzítését és hozzáférhetését biztosítják. A francia Fayol-féle elméletben ismertetett adattár megvalósítására a belügyminiszter most megindította a községekre vonatkozó adatszervezés akcióját és összehívta az érdekelt testületeket és hivatalokat. A községi és körjegyzők országos egyesülete képviselőjében, amely az értekezleten szintén résztvett, dr. Koncz János elnök, Bitskey Gyula alelnök és Jelenszky Kálmán, a közigazgatási szakosztály elnöke jelentek meg. Az értekezlet, amelyen dr. Blaha Sándor államtitkár elnökölt, nagy örömmel fogadta a tervet, és az adatok összegyűjtését célzó kérdéseket bírálta meg. Az értekezleten megvitattott kérdőíveket rövidesen szétküldik.” – MNL MOL, K-428-a, Hírkiadás (belpolitika, külpolitika) 1925. január 10. 21. old. 19 óra 30 perc.

szakosztálya munkásságához kötődő eredmények¹⁸ nemcsak napirenden tartották a falvak iránti érdeklődést, de megfelelő alapot is nyújtottak a későbbi falukutatás kialakulásához. Bár összefüggés nincs a formálódó falukutatás és a közigazgatási adattár kialakítása között, mégis olyan párhuzamos folyamatokról van szó, ideértve a tanyakérdést¹⁹ is, amik egymás kutatásra érdemes kontextusai lehetnek.

Az adatlapok felépítése, forrásértéke és forráskritikája

Az adatlap egy többoldalas kérdőív, oszlopos elrendezésben. A baloldalon a kérdések, azzal párhuzamosan a válaszok olvashatók többnyire kézzel, alkalmanként írógéppel kitöltve. Megfigyelhető, hogy a rendelkezésre álló hely a válaszhoz gyakran szűkösnek bizonyult, ilyenkor külön betétlapon mellékeltek azt. Bár általában egy-egy település anyaga nem több mint nyolc oldal, mégis bőven akad olyan, például Orosháza (26), Öcsöd (30) vagy Törökszentmiklós (31) esete, ami ezt lényegesen meghaladja.²⁰

A közigazgatási tájékoztató lapok anyaga hat nagyobb kérdés-csoport köré szerveződik (2. melléklet). Megtartva a kérdőív tematikájának sorrendiségét, igyekszem bemutatni a kérdésekre adott válaszok forrásértékét és megbízhatóságát mindenekelőtt a történetem- és a földrajztudomány szempontjából az alföldi községek adatlapjai nyomán (3. melléklet).

1. A község általános leírása. A történeti és földrajzi jellegű kérdések mellett a népesésre vonatkozó adatok is itt kaptak helyet. A települések történetére vonatkozó válaszok általában rövidke, néhány mondatnál nem hosszabbak. Vannak azonban olyanok is, amik több oldalon keresztül részletezik a falu történetét, ám ezek sem többek pusztán adatközlésnél. Legtöbbször a település első írásos említésétől halad a leíró jellegű felsorolás egészen a közelmúlt, a századforduló eseményeinek rögzítéséig. A válaszok sok esetben már meglévő szakmunkából vett szó szerinti rövidebb-hosszabb idézetek vagy azok tartalmi kivonata. A legtöbbet citált munka a Borovszky Samu által szerkesztett *Magyarország városai és vármegyéi* című sorozat. De más művek is előfordulnak, mint például O'sváth Pál *Bihar vármegye Sárreți járása leírása* (Nagyvárad, 1875) Darvasnál vagy Molnár István *Sándorfalva története 1879–1904* (Szeged, 1904) a címben szereplő falu esetében, és így tovább. Előfordul ugyanakkor olyan válasz is, amiben levéltári források alapján foglalták össze a település történetét. Hajdúszovát jegyzője egy külön mellékelt lapon, több mint egyoldalas gépiratban adott választ; megjegyezve, hogy „Kiiratott Szabolcs-, Hajdu vármegye és Debrecen szab. kir. város levéltáraiban okmányokból”.²¹ Tetétlen község esetében pedig a vármegyei főlevéltárnokot

¹⁸ BARTHA 2013a: 35–53.

¹⁹ Az Országos Magyar Gazdaszövetség 1909. évi Palicson megrendezett kongresszusán határozták el a tanyakérdés helyszíni tanulmányozását. Az adatfelvételek kiértékelését azonban az első világháború történései megakadályozták. Az adatgyűjtés szerepét később a Duna–Tisza-közéi Mezőgazdasági Kamara vállalta magára. Igazgatója, Gesztelyi Nagy László részben ezekre a kérdőíves anyagokra támaszkodva írta meg a Magyar tanya című könyvét (GESZTELYI NAGY 1927).

²⁰ A közigazgatási tájékoztató lap első oldalának fejlécében hét azonosító-információ olvasható. Ebből öt a forrás keletkezésekor került rögzítésre, kettő pedig utólag, az anyag rendezésekor. Az előbbieket közé tartozik a település megnevezése, a közigazgatási jogállás (kis- vagy nagyközség) rögzítése, a vármegyének, a járásnak és végül a jegyzőségnek vagy a körjegyzőségnek a feltüntetése. Míg a rendezésekor keletkezett azonosítók minden esetben a lap tetején kék színű tollal és piros színű ceruzával kerültek rögzítésre. Az előbbieket a Néprajzi Múzeum Statisztikai Gyűjteményének iktató- vagy leltári számát jelölik, az utóbbiak az adott település anyagának az oldalszámozását adják bekarikázva. Ennek, a csatolt mellékletek miatt van gyakorlati jelentősége, tudniillik a lapok „kijárnak”, összekeveredhetnek, mert legtöbbször nem rögzítették azokat. Az anyag tudományos munkákban forrásként történő felhasználásakor legkönnyebben hivatkozásuk is ezek segítségével történhet. Például, ha Jánd község ingatlanvagyonának méretére – ami a 8. oldalon szereplő adatok szerint 254 kat. hold volt – szeretnénk hivatkozni, akkor az megtehető a következő formában: NM EAD St-2309: 8.

²¹ NM EAD St-1097: 3.

kérték fel a kutatómunka elvégzésére, és arra, hogy foglalja össze eredményeit.²² Ennek a gondos alaposágnak azonban gyakran van ellenpárja, amikor a válaszadás felületes, mert a hivatalban vagy nem ismerték a település történetéről szóló munká(ka)t, vagy egyszerűen nem voltak elérhetőek és nem akartak sem időt, sem költséget fordítani a „kutatásra”. Persze az is elképzelhető, hogy egyszerűen nem foglalkoztak a kérdéssel. Ez gyanítható például Komádi esetében, mert a válaszban az olvasható, hogy „Keletkezésre, fejlődésre, elpusztulásra nincsenek adatok”.²³ Holott Komádiról viszonylag terjedelmes leírás szerepel Borovszky sorozatában, amihez két fotót is mellékeltek.

Ugyancsak ebben a blokkban kérdeztek rá a területváltozásokra, köztük a határrész-átcsatolásokra, a községegyesítésekre vagy községkiválásokra fél évszázadra visszamenőleg. Erre példa, amikor Nyíriklód község 1917-ben beolvadt Kántorjánosi közigazgatási területébe,²⁴ vagy amikor Kótaj községből 1922-ben kivált Nyírszöllős nagyközség.²⁵ A területi változások másik nagy csoportját, a trianoni határ-megállapítás következményeit már a „község földrajzi leírása” kérdéscsoportnál kellett megválaszolni. Példaként említhető az egyik legösszetettebb helyzet, amikor a Mátészalkai járás területéből az új államhatár nem választott le részeket. Ellenkezőleg, mivel a Nagykárolyi járást kettészelte, s a járásközpont, Nagykároly Romániához került, a Magyarországon maradt három községet, Mérket,²⁶ Vállajt²⁷ és Penészleket²⁸ a Mátészalkai járáshoz kapcsolták. Penészlek viszont földrajzilag nem érintkezett a Mátészalkai járással. Köztük három község, Szaniszló, Csomaköz és Mezőfény közigazgatási területe húzódott,²⁹ ám e három település Romániához került. Penészlek földrajzi összekapcsolását a járással ezek után úgy oldották meg, hogy az említett három község levágott nyugati külterületi részéből folyosót alakítottak ki, ami Vállaj és Penészlek között húzódott.³⁰ A folyosót pedig Vállaj község hatósága alá helyezték ideiglenesen.³¹ A közigazgatási tájékoztató lapokon jól nyomon követhető a változás minden apró részlete, beleértve a határrészek pontos megnevezése és azok területi kiterjedése. Ezek az adatok nemcsak helytörténeti, hanem közigazgatás-történeti és történeti-topográfiai szempontból is lényegesek. Különösen azért mert ezek az információk összegyűjtve, egy helyen kutathatók. A leírásokban ráadásul általában az is megnevezésre kerül, hogy melyik belügyminiszteri, főispáni vagy alispáni rendelet tartalmaz határozatot a kérdésben. További információval szolgál, ha az adatokat összevetjük az 1913. és az 1926. évi helységnévtárakkal. Ezzel a lépéssel egyfelől ellenőrizhetővé,

²² NM EAD St-1101: 2.

²³ NM EAD St-525: 1.

²⁴ „Kántorjánosi község a vele összeépült Nyíriklód községgel 1917 évben a Belügyminiszter Ur 102322-917 B.M. sz. engedélye alapján egyesítettet s neve ideiglenesen »Kántorjánosi«-ban állapotított meg.” NM EAD St-2215: 1.

²⁵ A „99859/921 Bm. sz. rendelet alapján 1922 szept. 1-jén nagyközséggé alakulván, Kótaj községből kivált és »Nyírszöllős« elnevezést kapott, 1485 k. hold területtel. Szabolcs vm. Törvényhatóságának 2874/924 sz. határozatával 1925 febr. 1 én Kótaj községtől átsatolt 136 k. hold területtel megnövekedett.” (NM EAD St-2166: 1.) „Kótaji szőlők határrész 1922 júl. 1 től Nyírszöllős nagyközséggé alakult 99.859/1921. B. M. rendelet. Tóth Miklós féle gatárrész Nyírszöllőshöz csatoltatott 1925 febr. 1 től 26.104/1924 sz. alispáni rendelettel.” (NM EAD St-2162: 1.) Kótaj község területe 1913-ban 6831 kat. hold, 1926-ban 5203 kat. hold volt a helységnévtárak tanúsága szerint (MH 1913: 806. és MH 1926: 171.). Nyírszöllős közigazgatási területe 1926-ban 1621 kat. hold volt (MH 1926: 215.).

²⁶ MH 1913. 908. Vö. „Területrendezése: a Trianoni szerződés alapján 1922ben határvonal megállapításakor.” (NM EAD St-2227: 1.) „Börvely községtől a halmosi gazdaság” területét helyezték Mérk község hatósága alá. (Uo. 2.)

²⁷ MH 1913. 1284. Vö. „Pórházától 20 h[old] Csiszlótlól [?] 12 h. Romániához[a] Csanálosi határhoz csatolva. Romániától az Anyaországhoz csatolva: Ágerdő, Kisömböly, es Fényi erdő 1180 kat. hold területtel.” (NM EAD St-2228: 2.)

²⁸ MH 1913. 1037. Vö. „Piskolt község határából 12 holdnyi terjedelmű rész.” (NM EAD St-2209: 2.)

²⁹ TMAA 2005. 13–14. térképpoldal.

³⁰ MKKT 1926. VI. és IX. térképlap.

³¹ NM EAD St-2228: 2. – A hozzácsatolt terület 1212 (20+12+1180) kat. hold.

másfelől kiegészíthetővé válnak a kérdőívben szereplő válaszok (példaként lásd a 25. lábjegyzetet).

Az űrlap összeállításakor, a közigazgatási területrendezés későbbi szándékával, külön rákérdeztek, hogy van-e a községnek földrajzilag egymással össze nem függő része. Alföldi viszonylatban ez különösen fontos körülmény, hiszen a 18. századra átalakult sajátos településhálózat, a nagy kiterjedésű lakatlan területek egyik következménye volt, hogy számos település, különösen a mezővárosok, pusztákat béreltek sokszor több (tíz) kilométernyi távolságra is. Ezek egy részét később igyekeztek megvásárolni, amivel a közigazgatási területük is megnőtt. Derekegyház,³² Nagymágocs³³ vagy Sándorfalva községeknek több ilyen, az anyaközséggel földrajzilag nem érintkező külterületi része volt. Az utóbb említett falu külterületi szerkezete mutatta a legösszetettebb képet. Három olyan része volt, ami Sövényháza összefüggő közigazgatási területén egy-egy enklávét alkotott.³⁴ Az ilyen enklávéknak a közigazgatási hovatartozása, ami 26 települést³⁵ érintett az Alföldön, akkor válik igazán lényeges kérdéssé, amikor egy-egy országrész vagy táj községsoros adatait szeretnénk tematikus térképek formájában megjeleníteni. A viszonyok tisztázásával elkerülhetők – egy térinformatikai rendszerben történő megjelenítéskor – az „értelmezhetetlen szigetek” kialakulása. Az alföldi községek kérdőíveinek pontosan egyharmadához kéziratos, ritkábban nyomtatott térképeket, olykor inkább csak hevenyészett skicceket csatoltak. Döntő részük forrásértéke csekély, azonban találni köztük bőven olyat is, ami informatív, értékes példány (megemlítés szintjén ilyen Békésszentandrás, Csepel, Mindszent, Örvény vagy Zaránk ábrázolása).³⁶

A község földrajzi leírása kérdéscsoportnál maradván, a további adatok egy része általános topográfiai, lokalizálási információt tartalmaz, amelyek könnyűszerrel leolvashatók a térképekről is. Forrásértékük inkább abban áll, hogy a feltüntetett távolságok, amiket legtöbbször csak becslés alapján jegyeztek fel, rávilágíthatnak arra, hogy a válaszadók térérzete, távolság-érzékelése milyen sajátosságokat mutat egy olyan átmeneti időszakban, amikor még mindig sokan „időben gondolkodtak” a távolságról.

Különösen fontos az a kérdés, ami a község területének művelési ágak szerinti megoszlását firtatja. Ebből nemcsak a helyi mezőgazdaság néhány jellemző vonására lehet következtetni, hanem összevetve az 1895. évi üzemstatistikai összeírás³⁷ községsoros adataival az is megállapítható, hogy az eltelt három évtized alatt milyen jellegű változások zajlottak le. Ugyanakkor az összehasonlítás elvégezhető az 1935. évi üzemstatistikai³⁸ adatfelvétel eredményeivel is. Ezzel az átalakulás két világháború közötti folyamatai érzékeltethetők.

³² „A községi központtal össze nem függő puszták a központtól 30–40 km. távolságra fekszenek[,] ezek képezik a község külterületét 9000 k. hold területtel[,] ezen puszták nevei: Kis- és Nagyujváros, Kiskirályság, Csereszentszlászló[,] Istvánhegyes, Terehalom. Ezen puszták közigazgatási ügyeit egy külterületi elöljáróság végzi[,] melynek szervezése és fejlesztése folyamatban van.” (NM EAD St-806: 2.)

³³ Az anyaközséggel földrajzilag nem érintkező külterületek: „Cserebökény (676 h.) 30 km, Józsefszállás (2170 h.) 29 km, Disznóhalom (1294 h.) 26 km, Lajoshalom (1715 h.) 27 km, Györgykirályság (1383 h.) 22 km.” (NM EAD St-795: 2.)

³⁴ Sándorfalva közigazgatási tájékoztató lapjához a jegyző külön térképmellékletet csatolt. Ezen I. számmal jelölte a belterületet, II. számmal a „Homok tanyák” külterületi részt és a III–IV. számokkal a „Fekete tanyákat”. A III. és a IV. területe, mint ahogy a többi külterületi rész sem függött össze földrajzilag egymással. „A község külterülete II. rész homoki tanyák III. és IV. rész fekete tanyák, mind a község belterületétől Sövényháza község földjei által elszigetelve külön-külön fekszenek. II. rész 785 kh. [kat. hold] III [.] rész 807 kh. IV. rész 368 kh. területtel, a község belterületétől 6–8 kilométer [sic!] távolságra.” (NM EAD St-800: 2.)

³⁵ Algyő, Alsóberecki, Alsódabas, Bácsborsód, Besenyőtelek, Csanádpalota, Derekegyház (3), Doboz, Foktő, Fülöpszállás, Géderlak, Gyula, Hajdúszoboszló, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa, Kunszentmiklós, Máriapócs, Nagybaracska, Nagykőrös, Nagymágocs (2), Orosháza, Sándorfalva (3), Szentistván, Tiszabábolna, Tiszaderzs.

³⁶ NM EAD St-498; St-1421; St-807; St-1206b; St-1176.

³⁷ MKOMS 1897.

³⁸ MSK Ús 99. kötet.

A község népesedési viszonyai – amit a belügyminisztériumi rendelet szerint az 1920-as népszámlálás adatai alapján kellett kitölteni, vagy feltüntetni a változást, ha megbízható adatokkal rendelkeztek – fontos információval szolgálnak. Az esetek tizedében a válaszok az említett összeírás adatait idézik, azonban a többi attól eltér. Az alföldi falvak 29 százalékában csökkent, 61 százalékában viszont nőtt a lakosság száma 1920 és 1925 között.³⁹ Mindent összevetve a közigazgatási tájékoztató lapok alapján a táj falusi népessége 89 967 fővel gyarapodott a vizsgált öt évben. Figyelembe véve a forrásokban helyenként szereplő kerekítéseket, ez az érték inkább 80-90 ezer főben állapítható meg. Jól látható, hogy a kitöltéskor igyekeztek a lehetőségekhez mérten friss adatokat szolgáltatni. Ez nemcsak a rendelet minél teljesebb végrehajtására való törekvést igazolja, hanem arra is rámutat, hogy az alföldi községek kétharmada pontos nyilvántartást vezetett a helyi lélekszám alakulásáról, még két népszámlálás közötti időben is. Ehhez a folyó évi adóösszeírást (Mindszent),⁴⁰ az Anyakönyvi Hivatal feljegyzéseit (Törökszentmiklós),⁴¹ az illetékes egyházmegye által kiadott sematizmus adatait (Jászárokszállás)⁴² vagy a 4700/1925. évi BM. rendelet alapján végrehajtott összeírás eredményeit (Hejőkeresztúr)⁴³ használták fel. A forrásban szereplő számok mögött nemcsak a természetes szaporodás húzódott meg, hanem több esetben beleszámolták a vándorlási egyenleget is (pl. Kondoros, Sarkad vagy Nyáregyháza).⁴⁴ Ezeknek az adatoknak a segítségével részletesebb kép alakítható ki az 1920-as évek falusi népességnövekedésének üteméről.

A népességszám bel- és külterületi bontásban való szerepeltetése a közigazgatási tájékoztató lapokon egyes esetekben fontos kiegészítője lehet az 1920. évi népszámlálási adatsornak, mivel a vonatkozó statisztikai kiadványban csak minden 50 főnél népesebb külterületi részt közöltek. Az ennél alacsonyabb lélekszámú „puszták” lakossága összevontan szerepel az „Egyéb külterület” megnevezés alatt.⁴⁵ A kérdőívet kitöltők általában felsorolják ugyan a külterületi részeket, de számos esetben előfordul, hogy lakosságszámukat csak egybevontan közlik. Ez a gyakorlat jelentősen csökkenti az adatok forrásértékét, legalábbis a nominális vizsgálatok esetében, ellenben valódi jelentőségük nem is a kvantitatív vizsgálatoknál mutatkozik meg, hanem akkor, amikor az elemzés tárgya a külterületi részek névanyaga. Előfordul ugyanis, hogy olyan külterületi lakott helyeket neveznek meg, amelyek nem szerepelnek a már említett kiadványokban.

2. A község szervezete, beosztása és közérdekű viszonyai. A községi szervezet kérdéscsoportja a falvak vezetőrétegének létszámát és összetételét tudakolja, köztük a képviselőtestület méretét és tagjainak jogcímét (virilis, választott vagy póttag). Bár külön felhívták a figyelmet arra, hogy nem kell név szerint, csak számszerűen megadni az adatokat, mégis előfordul, hogy külön betétlapon egyesével megnevezik a képviselőtestület tagjait (lásd Oroszáza).⁴⁶ Ezen a helyen közlik az esküdtek, a jegyzők, a segédjegyzők, az orvosok és állatorvosok, az irodán dolgozók, a küldöncök valamint a bábák, az éjjeliőrök s a gazdasági alkalmazottak számát is. Az orvosokra és a bábákra, a gyógyszertárakra és a közkórházakra vonatkozó adatok felhasználhatók az egészségügyi ellátás állapotának töredékes érzékeltetéséhez.

Az általános közigazgatási beosztásra adott válaszokból – amik a vármegyeszékhelytől, a járásszékhelytől, az országgyűlési választókerület székhelyétől és a törvényhatósági bizottsági választókerület székhelyétől való távolságot tartalmazzák – felrajzolhatók a közigazgatás eltérő szintjein mutatkozó koncentrikus térszerkezeti aszimmetriák. Az így rekonstruált kép segíthet megérteni azokat a két világháború közötti geográfiában keletkezett reformterveket,

³⁹ MSK Ús 69. kötet és saját építésű adatbázis (NTA_10.xls).

⁴⁰ NM EAD St-807: 2.

⁴¹ NM EAD St-1260: 9. (3. számú melléklet)

⁴² NM EAD St-1230: 2.

⁴³ NM EAD St-644: 2.

⁴⁴ NM EAD St-500: 2.; St-541: 2.; St-1554: 6. (I-C-1 kérdés melléklete)

⁴⁵ MSK Ús 69. kötet

⁴⁶ NM EAD St-494: 17/a.

amik a közigazgatási beosztás átalakítására tettek konkrét javaslatokat, mint Prinz Gyula vagy Hantos Gyula írásai.⁴⁷ A többi adat, ami ebben a kérdéscsoportban szereplő válaszokban még előfordul, inkább a falvak hierarchiájának vizsgálatához lehet forrás, például a lajstromozó eljárás alkalmazásakor a közigazgatási és a rendészeti intézmények székhelyeire vonatkozó információk; valamint a korcsmák, a vendéglők és a kávéházak számát rögzítő adatok használhatók fel, de segítségükkel e centrumok közigazgatási vonzáskörzete is megállapítható.

3. Közművelődési viszonyok. Az elemi iskolák, a felsőbb népiskolák és a polgári iskolák mellett a középiskolák valamint a szakiskolák, azok jellege, tantermeik és tanerőik száma is olvasható a tájékoztató lapok hasábjain. Ezekből a falvak iskolaállományát, „iskola-hálózatát” megbízhatóan fel lehet térképezni akár fenntartók szerinti bontásban is. A magasabb szintű iskolák számbavétele pedig hozzájárulhat egy 1920-as évek közepére vonatkozó faluhierarchiai vizsgálat elvégzéséhez. Ez utóbbihoz felhasználhatók még a múzeumok, a könyvtárak, a színházak, a mozik vagy a különféle gazdakörök, kaszinók, egyletek és egyéb kulturális egyesületek számbavétele is (erre a kérdésre később még visszatérek). Jóllehet az adatszolgáltatás többnyire megbízható, mégis előfordul például Tarcál vagy Átány esetében, hogy amíg az előbbinél a községi vezető jegyző, Hubay Kálmán,⁴⁸ a helyi borászati-szőlészeti szakiskolát, addig az utóbbinál a községi főjegyző, Mezey Gyula a gazdakört és a kaszinót „felejtette” el feltüntetni.⁴⁹

4. Forgalmi és gazdasági viszonyok. A témához 14 kérdés tartozik, három kisebb kérdéscsoport: a „közlekedésügy”, a „földművelésügy” valamint az „ipar és kereskedelem” köré szervezve. Ezek közül kiemelve az utóbbit, elmondható, hogy különösen értékes forrás mind gazdaságtörténeti, mind történeti földrajzi szempontból. Segítségével megállapítható, hogy melyik községnek hol volt az állandó piaca. Az alföldi falvak pontosan egyharmadának helyben, a többinek azonban valamely másik, közeli településen volt. Az utóbbiak 69 százalékának egy, 24 százalékának kettő, 7 százalékának pedig három vagy több piacközpontja volt 1925-ben. A legtöbbet Csanádalbertinél jelölték meg (Makó, Mezőhegyes, Tótkomlós, Csanádpalota, Pitvaros).⁵⁰ Ezeknek az adatoknak a segítségével feltérképezhetők a piacközpontok és kiterjedt vonzáskörzeteik az említett időszakban. Mivel ehhez hasonló összeírás az 1828. évre vonatkozóan is készült, amikor a „falvak eladó- és vevőhelyéül szolgáló piacát vagy piacait”⁵¹ rögzítették, némi kitételrel összehasonlíthatók ezek és a későbbi állapotok egymással. Ezzel a változás száz éves folyamata ragadható meg. Igazodva a Bácskai–Nagy-féle megközelítéshez a tiszta és a megosztott vonzáskörzetek térszerkezete is megrajzolható. Az Alföldön 1828-ban 25 piacközpont volt és további 6 olyan, nem a táj területén fekvő centrum, ami alföldi falvakat vonzott. Száz évvel később számuk tizenegyszeresére, 278-ra bővült, aminek kétharmada csak „saját bevallása” szerint volt központ, s egyetlen más település sem jelölte meg piacos helyéül. Amennyiben ezt is figyelembe vesszük, a központok száma inkább csak megháromszorozódott, legfeljebb megnégyszereződött, 25-ről 92-re emelkedett a vizsgált időszakban. A tiszta vonzáskörzet lélekszáma 1828-ban legkevesebb 832 ezerre, egy évszázaddal később már csak 552 ezer főre tehető az Alföldön. A megosztott vonzáskörzet népessége ugyanitt 2,2 millióról, alig 259 ezer főre csökkent. A változás hátterét kellően megvilágítja, hogy amíg 1828-ban az *alföldi piacközpontokban* 337 ezren, addig 1920-ban már csaknem tízszer annyian, 3,1 millióan éltek. A piacközpontok számának növekedése mellett ez azt is jelenti, hogy lélekszámuk jóval nagyobb mértékben emelkedett, mint a vonzáskörzeteké. Ez egyfelől a centrumokba irányuló földrajzi migráció volumentét mutatja, másfelől arra utal,

⁴⁷ PRINZ 1923, 1933, HANTOS 1931.

⁴⁸ HAJDÚ 1985: 375.

⁴⁹ NM EAD St-1164: 5. vö. FÉL–HOFER 1997 [1972]: 251. Ehhez a problémához lásd: BARTHA 2013b: 14. lábjegyzet.

⁵⁰ NM EAD St-777: 7.

⁵¹ BÁCSKAI–NAGY 1984: 29.

hogy amíg a piacközpontok száma nőtt, a vonzáskörzetek kiterjedése rendkívüli módon összeszűgödött. Ezért az 1920-as évek alföldi településhierarchia-vizsgálatához, településközi kapcsolatok elemzéséhez, a piacközponti szerepkör számbavétele aligha nyújt megfelelő támpontot.

Az „ipar és kereskedelem” témakör kérdéseire adott válaszokból nemcsak a piacközpontokról és piacközponti vonzáskörzetekről értesülhetünk, hanem arról is, hogy a községek mely településekhez gravitáltak. Ez utóbbi kérdés válaszai az előbbiek mellett lényegében azokat a centrumokat mutatják meg, amik a piaci szerepkörön kívül más funkciók vonatkozásában is központként működtek az 1920-as években. Értelemszerűen a két válasz rendszerint nem fedi egymást. Például Körösszegapáti állandó piachelye Berekböszörmény, Berettyóújfalu és Komádi községekben működött, míg „gravitációs központja”, ahol a falu lakói egyszerre többféle keresletet is ki tudtak elégíteni, illetve több ügyet is el tudtak intézni, az már csak Berettyóújfalu volt.⁵² Tiszabó jegyzője Törökszentmiklóst, Fegyvereket és Kunhegyest jelölte meg a falu piacos helyéül, „gravitációs központnak” viszont már csak Törökszentmiklóst tüntette fel.⁵³ Hort község piaca helyben volt, miközben Hatvanhoz és Gyöngyöshöz gravitált.⁵⁴ Akár „A község állandó piaca hol van?”, akár a „Hová gravitál a község?” kérdésre adott válaszokat használjuk fel a központok vonzáskörzeteinek körvonalazásához, fontos segítség lehet a forrásból kirajzolódó centrumok gravitációs modellszámítások alapján megállapított vonzáskörzeteinek feltérképezése is. Ugyanis a két módszer egymástól, legtöbbször, eltérő eredményt szül. Az így kapott különbség rávilágít arra, hogy miben volt más az egykori tapasztalati valóság az elméleti dimenzióhoz képest. Ennek okai, számos egyéb mellett, földrajzi, gazdasági és társadalmi tényezőkkel is magyarázhatók, vagyis „a két különböző úton nyert vonzáskörzet-hálózat összevetése feltárhatja azokat a torzulásokat, amelyek a központok súlyától és távolságától független tényezők hatására jöttek létre.”⁵⁵

Összességében a válaszokban előforduló piacközpontok világosan mutatják, hogy egy-egy település lakossága melyik közeli faluba, városba járt legtöbbször vásárolni, eladni. Természetesen a piacra járás szokásai családonként eltérőek lehetnek. Ezekről ma már nehéz képet alkotni, legtöbbször nem is lehet. Felmerül ráadásul az a kérdés is, vajon mennyire megbízhatóak a jegyzők, körjegyzők által adott válaszok? Ismerték-e, különösen a körjegyzők, eléggé a helyi szokásokat? Előfordulnak ugyanis olyan esetek, amikor nem adtak választ, és nem feltétlenül azért, mert felületesen töltötték ki a kérdőívet, hanem vélhetően azért, mert nem rendelkeztek elegendő információval. Ennél azonban lényegesen többször fordul elő, amikor az egy körjegyzőségbe tartozó településeknél ugyanaz a válasz olvasható (például Benk, Mezőladány, Újkenéz, avagy Csaroda, Márok, Márokpapi, Tákos).⁵⁶ Ez nem is annyira meglepő, hiszen a válaszadó személye azonos. Elgondolkodtató azonban, hogy mennyire tükrözi az egykori térkapcsolatok valóságát. Ha meg is kérdőjelezzük ezeket az eseteket, források hiányában nincs alternatív válasz. Ráadásul érdemes végiggondolni, hogy legtöbbször olyan szűk fizikai terekről van szó a körjegyzőségek kapcsán, hogy az azonos válaszok az egykori kereskedelmi kapcsolatokat akár valóságosan is leképezhetik. Ezen a ponton pedig az Ayer-tézis értelmében a történész nincs abban a helyzetben, hogy kétségbe vonja az ágens tapasztalatát.⁵⁷

Az „ipar és kereskedelem” témakörnél további két kérdést említenék, az egyik a községi kereskedések számát és jellegét, a másik az iparosokat foglalkozások szerinti bontásban „tudakolja”. Mindkét ágazat tekinthető *szolgáltatásnak*. Az előbbi nem szorul különösebb magyarázatra, az utóbbi pedig csak annyiban, hogy a két világháború között a háziipar nemcsak

⁵² NM EAD St-527: 7.

⁵³ NM EAD St-1256: 7.

⁵⁴ NM EAD St-1157: 7.

⁵⁵ BELUSZKY 1984: 185. vö. GYÖRI 2003, 2005 és SZILÁGYI 2007: 192–195, 2010: 118–124.

⁵⁶ NM EAD St-2190, St-2191, St-2192, St-2304, St-2306, St-2305, St-2307.

⁵⁷ SZILÁGYI 2014.

termékeket állított elő, hanem szolgáltatást is nyújtott, amikor a termékek javítását is elvégezte.⁵⁸ Az első világháborút követő vidéki szolgáltatások szélesebb körben való elterjedése indokolja, hogy a falvakban megjelenő, összetettebbé váló, különféle kereskedések, iparágak, kulturális és oktatási tevékenységek vizsgálata nagyobb figyelmet kapjon.

Az alföldi községekben mintegy 60-féle, meglepően differenciált kereskedést és csaknem 180-féle iparos foglalkozást említettek meg a jegyzők, körjegyzők 1925-ben. Az előbbi kellő alapot biztosíthat (a korábban említett szempontok és települési jellemzők mellett) egy faluhierarchiai vizsgálathoz, akár egy egyszerű, Bracey-féle analízist,⁵⁹ akár egy sokváltozós elemzést készítünk, mint Beluszky Pál és Sikos T. Tamás.⁶⁰ A szolgáltatások figyelembevétele lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a falvakat ne alá-fölrendeltségi viszonyban, ne a falu-város viszonyrendszerben lássuk, hanem a falvak egymás közötti (laterális) kapcsolathálóijában, a potenciális szolgáltatási interakciók rendszerében.⁶¹ Az egyes válaszoknál ebben az esetben is megfigyelhető, hogy a legtöbb esetben alapos részletességgel igyekeztek felelni a közigazgatási tájékoztató lapokat kitöltő hivatalnokok. Az esetek 8 százalékában azonban egyáltalán nem, vagy csak összevont válaszok olvashatók. Ezt leszámítva, e tekintetben is megbízható a forrás, ami páratlan lehetőség a falvak kapcsolathálójának feltérképezéséhez.

5. Községi vagyon és háztartás. Általános információk nyerhetők a település főleg ingatlanvagyonának helyzetéről, amit ezúttal nem részleteznék. Ugyanakkor a községekre kivetett egyenes adók (földadó, házadó, általános kereseti adó, társulati adó, vagyon- és jövedelemadó) arányáról is tájékozódhatunk. Ezek az értékek más falvak hasonló adataival összevethetők. Az eltérések pedig rámutatnak az adott település gazdaság szerkezeti sajátosságaira, a modernizáció tükrében.

6. A legszükségesebb, megoldásra váró feladatok a községben. Nemcsak a legégetőbb problémák ismerhetők meg, hanem az a – falvakban lejátszódó változások súlyát tükröző – folyamat is, ami a falusiak (szolgáltatások iránti) igényének átalakulását, újabakkal történő bővülését jelzi. Ilyen a csatornázás, a villanyvilágítás, egy-egy helyi kisvasút kiépítése, kultúrház, óvoda, polgári iskola és közfürdő létesítésének igénye, és így tovább. Ezek felmérésével a falusi lakosság modernizáció iránti növekvő érdeklődése, igénye állapítható meg, és hasonlítható össze egymással. Ezek térképen való megjelenítése segíthet megérteni a modernizáció vidéki terjedésének folyamatát, térbeli sajátosságainak kialakulását.

A dokumentumot legvégül a jegyző a község pecsétjével és sajátkezű aláírásával hitelesítette, általában dátumozás nélkül. A bélyegzők lenyomata a legtöbb esetben jól olvasható, és ahol a címer is szerepel, sokszor az egyes részletek szintén jól kivehetők. Ezzel akár arra is lehetőség nyílik, hogy a községek 20. század eleji pecséthasználatai gyakorlata, a bélyegzőkön használt szimbólumok vizsgálat tárgyát képezzék.

Kitekintés egy készülő vállalkozásra

Az 1925. évi közigazgatási tájékoztató lapok kivételes lehetőséget nyújtanak arra, hogy a vidéki Magyarország állapotát több szempontból is megvizsgáljuk. A kutatás középpontjába ezúttal az alföldi falvak kerültek. A Néprajzi Múzeumban őrzött forrásból 2013–14 folyamán számítógépes adatbázis készült,⁶² ami jelenleg 324 ezer bruttó illetve 50 ezer nettó adatból áll,

⁵⁸ SZILÁGYI 2013: 69–71.

⁵⁹ BRACEY 1959, 1962.

⁶⁰ BELUSZKY–SIKOS T. 1982, 2007.

⁶¹ WEEKLEY 1977: 361. vö. SZILÁGYI 2013: 71–80.

⁶² Köszöntem fejezem ki, ezúton is, Granasztói Péternek, a Néprajzi Múzeum fősztályvezetőjének, hogy lehetővé tette az alföldi települések közigazgatási tájékoztató lapjainak a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetébe való szállítását, és az anyag digitalizálását.

s további bővítése, többek között az 1890–1941 közötti népszámlálási eredményekkel (pl. demográfiai, nemzetiségi, felekezeti, foglalkozásszerkezeti adatokkal), folyamatban van. A térbeli megjelenítéséhez az Alföld településeinek községhatárok szerint rögzített alaptérképe is elkészült, ami megfelelő módon rögzíti az említett időszak közigazgatási és területi változásait. A táj lehatárolása történet- és földrajz-tudománytörténeti szempontokra, valamint a 19. és a 20. századi ágensek tapasztalatára épül.⁶³ Ezek alapján 785 kis- és nagyközség, továbbá 33 jogilag város, mindösszesen 818 település alkotja az adatbázist és a hozzákapcsolt (GIS) térképet.

Az adatbázis feldolgozása függvényalapú programozással folyamatban van. A gravitációs modellszámítások, a hipotetikus és az empirikus (piaci) vonzáskörzetek térképezése, elemzése megtörtént. A faluhierarchiai vizsgálathoz szükséges mutatók kiválasztása, a különböző rendű centrumfalvak körének jelentőségtöbblet-elmélet módszerrel történő meghatározása, e típusok általános jellemzése és términtázatának elemzése szintén elkészült. A laterális kapcsolatok vizsgálatához a falvankénti szolgáltatások keresztábrái ugyancsak rendelkezésre állnak. Végül összeállt a standard (iparos) szolgáltatások alföldi küszöbértékének listája,⁶⁴ és meghatározásra kerültek a főbb laterális kapcsolattípusok is.⁶⁵

Mivel a két világháború közötti Magyarország keresőinek nagyjából fele a mezőgazdaságban dolgozott, és a társadalom több mint kétharmada falusi vagy tanyasi volt, s az ország lakosságának 60 százaléka az Alföldön élt, így a szóban forgó kutatás kellően indokolt. Az eddigi és a várható eredmények, úgy vélem, hozzájárulnak az Alföld településhálózatának és társadalmának az újabb (gazdaság- és társadalomtörténeti illetve történeti földrajzi) szempontú értelmezéséhez.

Természetesen más országrészek, tájak hasonló vizsgálata is elvégezhető a bemutatott forrásanyag felhasználásával. Ennek feltételei, talán elsőnek, Somogyra vonatkozóan biztosítottak, mivel a Somogy Megyei Levéltár honlapján a terület közigazgatási tájékoztató lapjainak digitalizált másolatai könnyen elérhetőek.⁶⁶

⁶³ SZILÁGYI 2014.

⁶⁴ Módszertanilag lásd: MILLS 1982.

⁶⁵ Az eredmények publikálása folyamatban.

⁶⁶ MNL SML – <http://smarchive.site90.net/> (Utolsó megtekintés: 2014. augusztus 28.)

Levéltári források

- MNL MOL (Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltára, Budapest)
K-428-a: Magyar Távirati Iroda Rt., Könyvnyomatosok, 1920–1949, napi tudósítások időrendben
- MNL SML (Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára, Kaposvár)
Adatbázisok, segédletek. Közigazgatás. Az 1925-ös Somogy megyei Közigazgatási tájékoztató lapok.
- NM EAD (Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, Dokumentációs Gyűjtemény, Budapest)
Statisztikai Gyűjtemény, Közigazgatási Tájékoztató Lapok, 1925

Atlasz, térkép

- MKKT 1926. *Magyarország közigazgatási és közlekedési térképe 1926.* (A „Magyarország Helységnévtára 1926.” melléklete.) Szerkesztette és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. I–XVIII. térképlapok. In *Magyarország helységnévtára 1926.* Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- TMAA 2005. *A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914.* (Harmadik kiadás.) Szerk. ZENTAI László, KÓSA Pál (tudományos szerkesztők). Talma Kiadó, Pécs.

Helységnévtárak, internetes oldalak, lexikonok, statisztikai kiadványok

- MH 1913. *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1913.* Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.
- MH 1926. *Magyarország helységnévtára 1926.* Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- MKL KIV. *Magyar Katolikus Lexikon Kísérleti Internetes Változata.* Elektronikus elérés: <http://lexikon.katolikus.hu/>
- MKOMS 1897. *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája.* 1. kötet. *A magyar mezőgazdasági statisztika fejlődése s az 1895. évi VIII. törvényczikk alapján végrehajtott összeírás főbb eredményei községenként.* Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest. 1897.
- MNL 1979. *Magyar Néprajzi Lexikon.* 2. kötet. *F–Ka.* Főszerk. Ortutay Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MSK Ús 69. kötet. *Az 1920. évi népszámlálás.* 1. kötet. *A népesség főbb demografiai adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1923. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 69.)
- MSK Ús 99. kötet. *Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben.* 1. kötet. *Törvényhatóságok és községek (városok) szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1936. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 99.)
- NM Néprajzi Múzeum Honlapja: <http://www.neprajz.hu/>

Irodalom

- BÁCSKAI Vera–NAGY Lajos 1984: *Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

- BARTHA Ákos 2013a. *Falukutatás és társadalmi önismeret. A Sárospataki Református Kollégium faluszemináriumának (1931–1951) történeti kontextusai*. Tiszáninneri Református Egyházkerület Hernád Kiadó, Sárospatak. (Nemzet, egyház, művelődés, 8.)
- BARTHA Ákos 2013b. A könyv útja a „néphez”. Hatalmi attitűdök és olvasási szokások a 20. századi Magyarországon. *Kommentár* 8, 6, 28–41.
- BELUSZKY Pál 1984. Gravitáció- és potenciál-modellek. In *Matematikai és statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei a területi kutatásokban*. Szerk. SIKOS T. Tamás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 166–186. (Földrajzi Tanulmányok, 19)
- BELUSZKY Pál–SIKOS T. Tamás 1982. *Magyarország falutípusai*. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest.
- BELUSZKY Pál–SIKOS T. Tamás 2007. *Változó falvaink*. Magyarország falutípusai az ezredfordulón. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomkutató Központ, Budapest. (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián IV. A területfejlesztési program tudományos alapozása)
- BÖLÖNY József–HUBAI László 2004. *Magyarország kormányai 1848–2004*. Ötödik, bővített és javított kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BRACEY, Harold Edwin 1959. *English Rural Life. Village Activities, Organisations and Institutions*. Routledge and Kegan Paul, London. (International Library of Sociology and Social Reconstruction)
- BRACEY, Harold Edwin 1962. English Central Villages, Identification, Distribution and Functions. In *Proceedings of the International Geographical Union Symposium in Urban Geography*. Ed. NORBORG, Knut. University of Lund, Lund. (Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography, 24)
- FAYOL, Henri 1984 [1916]: *Ipari és általános vezetés*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest.
- FÉL Edit–HOFER Tamás 1997 [1972]. *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*. Balassi Kiadó, Budapest.
- FISCH, Stefan 2005. Origins and History of the International Institute of Administrative Sciences: From Its Beginnings to Its Reconstruction After World War II (1910–1944/47). In *IIAS/IISA Administration & Service 1930–2005*. Eds. Rugge, Fabio and Duggett, Michael. IOS Press, Amsterdam, pp. 35–60. (International Institute of Administrative Sciences Monographs, 26.)
- GESZTELYI NAGY László 1927. *Magyar tanya*. Első Kecskeméti Hirlapkiadó- és Nyomda-Részvénytársaság, Kecskemét.
- GYÖRI Róbert 2003. A Kisalföld valódi és elméleti vonzáskörzetei a XX. század elején. In *A Dunántúl és a Kisalföld történeti földrajza. A Budapesten és Pécsen 2002. november 25–26-án megtartott tudományos konferencia előadásai*. Szerk. FRISNYÁK Sándor, TÓTH József. A Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézete és a Nyíregyházi Főiskola Földrajz Tanszéke, Nyíregyháza–Pécs, 315–324.
- GYÖRI Róbert 2005. *A térszerkezet átalakulásának elemei a kisalföld déli részén (a XVIII. század végétől a XX. század elejéig)*. Doktori értekezés. Témavezető: BELUSZKY Pál, NEMES-NAGY József. ELTE TTK, Földtudományi Doktori Iskola, Földrajz–Meteorológia Program, Budapest.
- HAJDÚ Zoltán 1984. *A Dél-Dunántúl közigazgatási területszervezésének közigazgatásföldrajzi kérdései*. Kandidátusi értekezés tézisei. (A szerző xerox-kiadása.), Pécs.
- HAJDÚ Zoltán 1985. Az 1925. évi Zemplén megyei közigazgatási tájékoztató lapok történeti földrajzi és településtudományi felhasználása. In *Borsodi levéltári évkönyv*. 5. kötet. Szerk. ROMÁN János. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 363–408.
- HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Studia Reionum, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és Települési Kutatások, 17.)

- HANTOS Gyula 1931. *A magyar közigazgatás alapjai. Emlékirat.* Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest.
- KOI Gyula 2013. *Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban. Hazai és nemzetközi tudománytörténeti visszapillantás a kameralisztika időszakától a Magyar-iskola koráig.* Doktori (PhD) értekezés. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr.
- MILLS, Dennis Richard 1982. Central Villages: Theory, Sources and Enquiries. In *Aspects of Historical Geography. The Open University Social Sciences: a Third Level Course.* Units 16–17. Eds. MILLS, Dennis Richard, PRYCE, W. T. R. The Open University Press, Milton Keynes (Buckinghamshire), 73–121. (Historical Sources and the Social Scientist, 2)
- PRINZ Gyula 1923. Térképek az állam szolgálatában. In *Zsebatlasz naptárral és statisztikai adatokkal az 1923. évre.* Szerk. TELEKI Pál, BEZDEK József, KARL János. Magyar Földrajzi Intézet R. T., Budapest, 154–156.
- PRINZ Gyula 1933. A földrajz az államigazgatás szolgálatában. *Földrajzi Közlemények* 61, 4–6, 69–81.
- PÜSKI Levente 2006. *A Horthy-rendszer (1919–1945).* Pannonica Kiadó, Budapest.
- ROMSICS Ignác 2005. *Magyarország története a XX. században.* Harmadik, javított és bővített kiadás. Osiris Kiadó, Budapest.
- SZILÁGYI Zsolt 2007. A Sárrét helyzete a regionális központok által rajzolt térben 1920 előtt és után. In *Migráció és asszimiláció Északkelet-Magyarországon és a Partiumban (1715–1992).* Szerk. DEMETER Gábor, BAGDI Róbert. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 186–200. (Studia Historico-Demographica Debrecina, 1)
- SZILÁGYI Zsolt 2010. Berettyóújfalu és a Sárrét kapcsolatrendszere. A történeti földrajzi nézőpont egyik lehetséges olvasata. In *Bihari Diéta VI–VII.* Szerk. KOLOZSVÁRI István, TÖRÖK Péter. Bihari Múzeum, Berettyóújfalu, 101–126.
- SZILÁGYI Zsolt 2013. A sárréti falvak laterális kapcsolathálója 1925-ben. In *Vidék és város: ellentétek és kölcsönhatások a 20. századi Magyarországon.* Szerk. Pallai László. MTA Agrártörténeti és Faluszociológiai Osztályközi Állandó Bizottság, Hajdúnánás, 45–82.
- SZILÁGYI Zsolt 2014. Alföldi vonzáskörzetek és piacközpontok 1925-ben I. Módszertani megközelítések, vizsgálati keretek. *Agrártörténeti Szemle* 55, 1–4, megjelenés alatt.
- Taylor, Frederick Winslow 1911. *The Principles of Scientific Management.* Harper and Brothers Publishers, New York and London.
- TORMA András 2007. Adalékok a szervezéstudomány irányzataihoz. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica* 25, 2, 463–486.
- WEEKLEY, Ian G. 1977. Lateral Interdependence as an Aspect of Rural Service Provision: a Northamptonshire Case Study. *East Midland Geographer* 6, 361–374.

***A m. kir. belügyminiszter 1925. évi 3900. eln. számú körrendelete,
közigazgatási adattárak létesítéséről***

Az országra nehezedő súlyos terhek miatt a közigazgatásban is takarékoskodni kell a munkaerővel és a dologi szükségletekkel. E célból a közigazgatási ügyintézést is úgy kell szabályoznunk, hogy az minden felesleges idő-, munka- és anyagpazarlás nélkül történhessen. Ennek egyik lényeges alapfeltétele az, hogy a hatóságok együttműködéséből számúzzunk minden céltalan iratváltást, illetőleg tárgyalást. Ebből a szempontból rendkívül fontos az, hogy a közigazgatási hatóságok az ügyek intézésénél szerepet játszó helyi közállapotok felől tájékozódást szerezhessenek a nélkül, hogy a szükséges adatokat esetenként volnának kénytelenek megszerezni.

A közérdek[ű] viszonyok felől való alapos tájékozottság nemcsak a konkrét ügyek elintézésénél teszi feleslegessé a tudakozódásokat és levelezéseket, hanem módot nyújt arra is, hogy a felsőbb hatóságok általános rendeleteikben és intézkedéseikben – a lehetőséghez képest – figyelembe vehessék a különleges helyi viszonyokat is.

Az adatok ismeretének megkönnyítéséhez – főként az ügyintézés gyorsasága és szabatosága szempontjából – fűződő nagy előnyökre való tekintettel a közigazgatási szakkörök, különösen Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban és Spanyolországban, már hosszabb idő óta nagy érdeklődéssel foglalkoznak az adatgyűjtés, adatrögzítés és adatkezelés kérdésével. Mind az 1910. évi, mind az 1923. évi közigazgatási nemzetközi kongresszuson is ott állott ez a kérdés az érdeklődés központjában, és a jövő évben Párizsban megtartandó harmadik kongresszusnak is előreláthatólag egyik kiemelkedő programmpontja lesz.

Jelenlegi pénzügyi helyzetünkben a napirendre került, részben még ki sem próbált adatbiztosító módszerek közül egyelőre csak olyanoknak a megvalósítására gondolhatunk, amelyeknek célszerűsége nyilvánvaló, és amelyeknek életrekeltése jelentékenyebb költséggel nem jár.

E szempontok figyelembevételével a Fayol-elméletéből ismert közigazgatási adattár (outillage administratif) megszerzésével teszem meg ezen a téren az első lépést. E végből a közigazgatási hatóságok számára össze kívánom gyűjteni mindazokat a szabályokat és adatokat, amelyekre a hatóságoknak az ügyek intézésénél, a tapasztalat szerint, leggyakrabban szükségük van.

A dolog természeténél fogva a kis- és nagyközségek viszonyaira vonatkozó adatok azok, amelyeknek ismeretére a felügyelő hatóságok legsűrűbben szorulnak, és éppen ezeknek az adatoknak megszerzése végett folyik a legtöbb levelezés. Ennélfogva elsősorban a nagy- és kisközségekre vonatkozó közérdekű adatoknak összegyűjtését rendelem el a végből, hogy azok az összes érdekelt hatóságoknál állandóan kéznél legyenek.

Az anyag összegyűjtésére az e renDELETEhez mellékelt „közigazgatási tájékoztató lapok” szolgálnak. E tájékoztató lapok rendeltetése, hogy a községek egész életfolyamatát ismertessék, szemléltethetők tegyék a helyi közállapotokat, reávilágítsanak a község életműködésére, és így ezen az úton segédkezet nyújtsanak mind a községek közérdekű feladatainak és szükségleteinek megítélésénél, mind a községi érdekekkel, illetőleg a helyi viszonyokkal kapcsolatba kerülő konkrét ügyek intézésénél.

A tájékoztató lapok ehhez képest kiterjeszkednek a község történeti, földrajzi és népességi leírására, kulturális, gazdasági, vagyoni és háztartási helyzetére. A tájékoztató lap kiállításánál a súly nem a számszerű adatokon nyugszik, habár a község képének teljes ismerete céljából ezek sem nélkülözhetők. De ennél mégis lényegesebb a község közérdekű viszonyainak – minden különleges helyi körülmény figyelembevételével való – gondos ismertetése, és kívált azoknak az adatoknak felsorolása, amelyeknek a népjóléti, kulturális és köz[gaz]dasági szem-

pontokból, továbbá a közigazgatás, nevezetesen a felügyelet, az ellenőrzés és az ügyintézés megkönnyítése szempontjából különös jelentőségük van.

A közigazgatási tájékoztató lapot a községi jegyző (körjegyző) köteles minden községről öt-öt példányban elkészíteni. Az öt példányból egyet a község részére kell megtartani, és a Községi Ügyviteli Szabályzat 55. §-a értelmében külön, esetleg a községi szabályrendeletek gyűjteménye mellett kell kezelni. A megmaradó példányokat a jegyző felterjeszti a járási főszolgabíróhoz, aki a hozzá felterjesztett példányokból községenként egyet-egyet magánál tart, s ezzel megveti az alapját a főszolgabírói adattárnak. A többi példányt fel kell terjeszteni az alispánhoz, aki egy-egy példányt megtart, egyet-egyet a főispán rendelkezésére bocsát, egyet-egy pedig a folyó évi december hó 31-ig hozzám juttat. Az alispán[á]l maradó példányok fogják alkotni az alispáni adattárak első anyagát.

A tájékoztató lapok kitöltésénél a következőket kell szem előtt tartani:

A tájékoztató lapba csak teljesen megbízható adatokat szabad felvenni. Áll ez különösen a község történeti leírására nézve. Rendszerint csak azokat [a]z adatokat kell megadni, amelyeket történelmi művek, okiratok és egyéb feljegyzések támogatnak. Köztudomású, szájhagyomány, vagy egyesek közlése csak olyan esetekben szolgálhat alapul, ha a körülmények azt hitelt érdemlőnek mutatják. Ilyen esetekben azonban kifejezetten reá kell mutatni arra a forrásra, ahonnan az értesülés származik.

Röviden kell utalni a község életében és szervezetében előforduló sajátosságokra, intézményekre, leletekre. (így pl.: „a községben lakó cigányok ügyeit a cigánybíró intézi, aki a községi levelek kézbesítéséről is gondoskodik”, „a férfiak (nők) között (tót stb.) népviselet dívik”; „1890-ben római lelet, amelyet a Nemzeti Múzeumban őriznek” stb.).

A község topográfiai viszonyait csak általánosságban kell megjelölni. Ezeket sokkal szemléltetőbben mutatja a község határának átnézeti (kis) térképe, amit – ha rendelkezésre áll – legalább a belügyminiszternek küldött példányhoz csatolni kell.

Gondot kell fordítani azoknak a földrajzi ad[a]toknak megjelölésére is, amelyek a közigazgatás menetére különös befolyást gyakorolnak (pl. a község határával össze nem függő területek, távoleső lakott helyük stb. leírására). Ugyanezt az elvet kell követni a lakosság elhelyezkedésének ismertetésénél is.

A népesség leírásánál az 1920. évi népszámlálás adatait kell felvenni. E mellett felemlíthetők más megbízható számadatok is, ha rendelkezésre állanak. Ha pedig a népesség számában jelentékeny eltolódás állott be, erre a körülményre – a valószínű számadatok közlése mellett – szintén utalni kell.

A község szervezetére vonatkozó kérdéseknél a közös községi tisztviselőket (körjegyző stb.) csak a kör székhelyén kell megemlíteni.

Az egyes hatóságok és hivatalok székhelyét pontosan fel kell venni még ott is, ahol ez köztudomásúnak tekinthető. A kért távolságot – a község központjából számítva – csak egész és fél kilométerekben kell feltüntetni. Nagyobb távolságot elegendő csak hozzávetőleg jelezni.

Az egyházi viszonyok leírásánál különös súlyt kell helyezni a bevett és elismert felekezetek szervezeti viszonyaira. Ugyancsak gondosan jellemezni kell az egyházi adózás rendszerét és annak községi vonatkozásait.

A közigazgatási viszonyokat csak a feltett kérdések szerint kell ismertetni. Tüzetes választ kell azonban adni a község vagyoni és háztartási viszonyairól. E részben a feltett kérdéseken túlmenő felvilágosítást kell adni azokról a viszonyokról is, amelyek a község háztartására lényeges befolyást gyakorolnak.

A kérdések után fel lehet említeni azokat a viszonyokat vagy egyéb adatokat is, amelyek a közigazgatás szempontjából irányadóknak látszanak. E részben is szem előtt kell tartani, hogy csak az állandó jellegű viszonyokat kell ismertetni.

Ha a tájékoztató lapon adott hely a válasz megadására nem elegendő, a választ a kérdés száma alatt külön lapon is meg lehet adni. Erre a körülményre azonban a megfelelő helyen utalni kell.

Az adatokat a község által vezetett nyilvántartások, feljegyzések, kimutatások stb. alapján kell szolgáltatni, és általában arra kell törekedni, hogy a tájékoztató lap feltétlenül hitelesen, minél teljesebb képet adjon a községről. A tájékoztató lapon közölt adatokat a járási főszolgabíró és az alispán szigorúan felülvizsgálni, és szükség esetén helyesbítés végett a jegyzőnek visszaadni köteles. Az adatok helyességét egyébként helyszíni vizsgálatokkal megbízott kiküldötteim által is ellenőriztetni fogom.

Felhívom Alispán urat, hogy a megfelelő számú példányban csatolt tájékoztató lapok kitöltése és összegyűjtése iránt haladéktalanul intézkedjék.

A hozzám felterjesztendő tájékoztató lapokat járásonként és jegyzőségenként kell csoportosítani. Gondoskodni kell arról, hogy mind saját hivatala, mind a főszolgabírák számára ott tartott példányokat a megrongálás ellen biztonságot nyújtó módon és olyan helyen kezeljék, hogy ahhoz az előadók könnyen hozzáférhessenek. Meg kell védeni az adattár anyagát attól, hogy a használat során egyes tájékoztató lapok elkallódjanak. E végből meg kell bízni mind az alispáni, mind a főszolgabírói hivataloknál egy-egy tisztviselőt azzal, hogy az adattárat felelősség mellett kezelje. Ki kell továbbá jelölni azt a helyet, ahol az adattári anyagot az előadók megtekinthetik, és el kell tiltani azt, hogy – egyes kivételes esetektől eltekintve – az adattárba tartozó iratokat a kijelölt helyiségből kivigyék.

Az adattári anyag hitelességének és gyakorlati használhatóságának érdekében évenként külön-külön fogok intézkedni az adatok kiegészítése, illetőleg helyesbítése iránt. Ha azonban a tájékoztató lapon szolgáltatott adatokban évközben valami lényegbevágó, a község életében döntő jelentőségű változás áll be, azt a jegyző esetenként köteles bejelenteni a főszolgabírónak, aki a jelentést — saját példányának megfelelő helyesbítése után — az alispánhoz, az alispán pedig hasonló eljárás után — hozzám terjeszti fel.

Ismerve a magyar közigazgatási szakkörök nagy gyakorlati érzékét, jól tudom, hogy a közigazgatási tisztviselők körében visszhangra talál minden olyan törekvés, amely felmenti a közigazgatást sok felesleges, időrabló írásbeli munkától, s ezzel lehetővé teszi, hogy a népjóléti és közművelődési téren rájuk váró nagy feladatoknak szentelhessék felszabaduló munkaköreiket. Meg vagyok tehát győződve arról, hogy mind a bekívánt adatok szolgáltatásánál, mind az adattárak intézményének további kiépítésénél a kérdés gyakorlati jelentőségéhez mért odaadással és lelkiismeretességgel fogják ezt az ügyet szolgálni.

Budapesten, 1925. évi szeptember hó 24-én.

Dr. Rakovszky Iván s. k.
m. Kir. belügyminiszter.

Forrás: *Magyarországi rendeletek tára*. Ötvenkilencedik folyam. 1925. Magyar Királyi Belügyminisztérium. Budapest, 1926, 326–330.

A közigazgatási tájékoztató lap szerkezete

I. A község általános leírása.

A) A község történeti leírása.

1. A község keletkezésére, fejlődésére, esetleg elpusztulására és újra felépülésére vonatkozó adatok.
2. Területváltozások.
3. A község jellege 1848 előtt a telekkönyvi és úrbéri adatok szerint.
4. A község jellege 1871 után (szervezeti változások).
5. Anyakönyvi szervezeti változások.
6. Vannak-e a község életében és szervezetében eredeti és különös (máshol nem található) intézmények, említésre méltó események leletek?

B) A község földrajzi leírása.

1. A község (falu) és határának fekvése (a szomszéd falvaknak és távolságuknak megjelölésével). A község határa síkság, dombos vagy hegyes vidék, erdős vidék-e? A község magaslatai és vizei.
2. A község területének nagysága (birtokívek adatai alapján, kat. hold). Művelési ágak szerint.
3. Tartoznak-e a községhez önálló puszták vagy havasok (külön kataszteri részlet alatt felvett területek és mi a nevük? Vannak-e a község területével össze nem függő határrészek, hol, mily név alatt és mekkora a terjedelmük?
4. Vannak-e a békekötés folytán elszakított részek és ideiglenesen a község hatósága alá helyezett idegen határrészek, melyik községből valók és mily terjedelműek? A község vázlatos térképe csatolva/nincs csatolva.

C) A község népességi viszonyai.

1. Mennyi a község lakossága? A lakosság megoszlása vallás szerint, nemzetiség szerint.
2. A lakosság elhelyezkedése általánosságban (belterületen, tanyákon vagy felváltva; lélekszám szerint megjelölve). Vannak-e népesebb lakott helyek, telepek; a falutól milyen távol és mennyi a lélekszámuk?
3. A népesség zömének foglalkozása?
4. Hány ház és hány lakásrész van a községben a házasodási adatok szerint, külön feltüntetve az egyes pusztákat, különálló vagy odaosztott területeket. A községben lévő állami és más középületek.

II. A község szervezete, beosztása és közérdekű viszonyai.

A) Községi szervezet.

1. Elöljárók. Rendszeres tisztviselők és alkalmazottak. Napidíjas irodai alkalmazottak. Szegődményes alkalmazottak. A jegyzőség székhelye és távolsága.
2. A községi képviselőtestület létszáma. Községi képviselő-választókerületek száma, elnevezése, hány tagot választ.
3. Meg van-e bízva a község gyámhatósági hatáskörrel. Van-e gyámpénztára?

B) Általános közigazgatási beosztás.

4. A vármegye székhelye és annak távolsága. A járás székhelye és távolsága. Országgyűlési (nemzetgyűlési) választókerület székhelye és távolsága. Törvényhatósági bizottsági választókerület székhelye és távolsága.

C) Rendészeti igazgatás.

5. A csendőrs és folyamórség székhelye és távolsága. Van-e a községnek rendőri őrszemélyzete és hány tagból áll? Van-e a községben toloncállomás? Fel van-e ruházva az előljáróság cselédügyi bíraskodással?
6. A községi tűzoltóság szervezete (hivatásos, önkéntes, kötelezett tűzoltóság).
7. Van-e a községnek jóváhagyott szabályozási terve? Van-e járdalerakási szabályrendelete?

D) Szociális igazgatás.

8. Körorvos székhelye és annak távolsága. Hány magánorvos lakik a községben? Községi bábák száma. Körbába lakóhelye és annak távolsága. Okleveles magánbábák száma. Legközelebbi gyógyszertár hol van és milyen távol? Legközelebbi kórház hol van és milyen távol? Van-e szegényház vagy más jóléti intézmény?
9. A gondozott szegények száma. Elhagyott gyermekek száma.
10. Milyen a község ivóvize? Van-e ártézi kútja vagy vízvezetéke? Kútvíz, folyóvíz, egészséges, ártalmatlan, jó. Van-e csatornázása?
11. Korcsmák és vendéglők száma? Van-e szálloda, fogadó és hány? Van-e a községben közfürdő?
12. Van-e a község határában gyógyfürdő, üdülő vagy nyaralótelep és milyen távolságra? A fürdőtelep gyógyfürdővé van-e nyilvánítva?

E) Törvénykezési beosztás.

13. Királyi törvényszék székhelye és távolsága. Királyi járásbíróság székhelye és távolsága.

F) Pénzügyi beosztás.

14. Királyi pénzügyigazgatóság székhelye és távolsága. Királyi adóhivatal székhelye és távolsága. Királyi pénzügyőri szakasz, vámórs, vámórségi kirendeltség, székhelye és távolsága. Kataszteri felmérési felügyelőség székhelye és távolsága.

III. Közművelődési viszonyok.

A) Közoktatás.

1. Hány és milyen jellegű és fokozatú népiskola van a községben (megjelölve a tantermek és tanerők számát, állami, községi, felekezeti iskola, elemi, felsőbb népiskola, polgári iskola stb.).
2. Középiszkolák vagy más szakiskolák (iparos-tanonciskola, gimnázium, reálgimnázium, reál iskola stb.), azok jellege, tantermek és a tanerők száma.
3. Óvodák jellege, száma és tanereje. Nyári menedékház van-e?
4. testnevelés szervezete. Levente egyesületek.
5. Királyi tanfelügyelőség székhelye és annak távolsága.

B) Vallásügy.

6. Vannak-e a községben anyaegyházak és milyenek? Ha a község fiókegyházat alkot, hol van az anyaegyház és mily távol (bevett és elismert felekezet szerint sorolandó fel). A községbeli egyházak melyik püspökséghez, illetőleg egyházkerülethez tartoznak. Izraelita anyakönyvi kerület székhelye és távolsága.
7. Van-e a községnek kegyúri joga, vagy Canonica visitation alapuló, vagy a hívők helyett átvállalt kötelezettsége és mily teherrel jár?
8. Az egyházi adózás rendszere. Felekezetek szerint (párbér és egyéneként időről-időre kivetett adó stb.). Milyen egyházi szervezetek vannak még a községben? (Bevett és elismert felekezetek szerint.)
9. Van-e római katolikus egyháztanács? Esetleg az egyházközség ügyeit az iskolaszék vagy a képviselőtestület intézi-e?

C) Kulturális intézmények.

10. Múzeum, könyvtár vagy hasonló intézmény?
11. Műemlék, természeti emlékszobor, honvédelmi emlékmű vagy elesett hősök emléke?
12. Van-e állandó vagy időszakos színház, műkedvelő előadások stb. Mozgóképek. Kulturális egyesületek.
13. Gazdakör, kaszinó, dalos egyesület, munkásegylet, egyéb kulturális egyesületek (név szerint felsorolva).

IV. Forgalmi és gazdasági viszonyok és igazgatás.

A) Közlekedésügy.

1. A község forgalmi helyzete. Fő közlekedési vonala (országút, megyei út, annak elnevezése, esetleg a községtől való távolsága). A község határában fekvő hidak, kompok, révek stb.
2. Vasúti összeköttetése, fő- vagy mellékvonalak, van-e vasúti állomása, mi az elnevezése, megállóhelye, marha és egyéb rakodóhelye? Ipari és kisvasutak. Közúti vasutak. Hajó-összeköttetés, a község mentén vagy attól mily távolságra, melyik folyón, hol a hajóállomás? Van-e posta, táviráda, távbeszélő állomása?
3. Melyik községi közlekedési útvonalhoz járul hozzá a község? Községi (közűlő) utak hossza. Van-e kövezet-vámszedési joga?

B) Földművelésügy.

4. Birtokviszonyok. Nagybirtok (1000 holdon felül) száma és terjedelme tulajdonosok szerint. Középbirtok száma és terjedelme (100–1000 hold). Kis- és törpebirtokok átlagos kiterjedése. A község gazdasági jellege a lakosság zömének foglalkozása szerint (mező- vagy erdőgazdaság, szőlőművelés, kertészet stb.).
5. Művelési rendszer. Van-e nyomásos gazdálkodás? Szervezve van-e a birtokosági tanács? Van-e közös legelő? Hány és milyen terjedelmű? Van-e szervezete (legeltetési társulat)? Van-e legelő-rendtartás? Van-e közös erdő? Van-e szervezte? Erdőgondnokság székhelye és annak távolsága. Van-e hegyközség, hány és milyen terjedelmű (elnevezésük szerint) és melyik borvidékhez tartozik?
6. Van-e községi faiskola, mily terjedelmű? Be van-e ültetve?
7. Vízrendező és hasznosító társulat. Annak székhelye. Vannak-e vízhasználatok (malom stb. vagy más ármentesítő intézmények és milyen)? Az illetékes kultúr- vagy folyammérnökség székhelye.
8. Állattenyésztési viszonyok. Állatok száma. A tenyészállatok száma. Uralkodó tenyésztési irány. Kőrallatorvos székhelye és annak távolsága.

C) Ipar és kereskedelem.

9. A község állandó piaca hol van (helyben vagy mely községben, milyen távol)? Hova gravitál a község? Vannak-e a községben vásárok, országos, heti vásárok, hányszor és milyen (kirakó, állatvásár, stb.)? Kié a vásártartás joga? Mérték- és hordóhitelesítő hivatal székhelye.
10. A községbeli kereskedések száma és jellege. Hitel és pénzügyintézetek száma és alaptőkéje (felsorolva). Szövetkezetek száma és jellege (név szerint). Iparosok szakma és foglalkozási ágak szerint. Van-e a községben ipartestület?
11. Gyárak, ipartelepek és azok átlagos nagysága (hajtóerő és munkáslétszám szerint felsorolva). Az illetékes iparfelügyelőség székhelye és távolsága. Kerületi munkásbiztosító pénztár székhelye és távolsága.
12. Magánkezelésben álló közművek. Közvilágítás, jéggyár stb.
13. Bányák száma és jellege. Állandó bányauzem nagysága, hajtóerő és munkáslétszám szerint.
14. Háziipar és annak jellege.

V. Községi vagyon és háztartás.

1. A község tulajdonát képező középületek és helyiségek száma. Hivatalos célokat szolgáló épületek (jegyzői, orvosi, tanítói lakás; a házak, a lakások és azok lakrészeinek száma). A körjegyzői, körorvosi lakás a székhely község vagy a községek közös tulajdona-e?
2. A község tulajdonát alkotó ingatlanvagyon. Mennyit kezel házilag, haszonbérileg, kishaszonbérletben? Jegyzők és alkalmazottak földjavadalma (az állások szerint felsorolva). Mily kiterjedésű? Melyek a lakosság hasznára szolgáló ingatlanok (legelő, erdő, kavics-, homokbánya stb.)? Községi közüzemek (A község tulajdonában) világító- és vízművek stb.
3. Egyéb vagyon és értékek. Hasznos jogok. Községi takarékpénztár. Községi korcsma stb.
4. A községre kivetett egyenes adók összege (földadó, házadó, általános kereseti adó, társulati adó, vagyon- és jövedelemadó).
5. Fel nem sorolt más községi és közjövödelmek.

VI. Mily feladatok megoldása volna a legszükségesebb a községben?

Forrás: NM EAD St-2309 (Jánd község adatai alapján.)

Az alföldi települések jegyzéke. A tanulmány az ebben szereplő községek közigazgatási tájékoztató lapjainak felhasználásával készült

Zárójelben az St-számok olvashatók. Ezeket a forráson az iratrendezéskor rögzítették, amik a statisztikai leltárszámot jelölik, és a visszakereshetőséget segítik. Továbbá zárójelben az alábbi rövidítések fordulnak elő: szfv. = székes főváros, thj. = törvényhatósági jogú város, rtv. = rendezett tanácsú város. Ezekről a településekről jogállásuk miatt, mivel nem községek voltak 1925-ben, nem készült közigazgatási tájékoztató lap. Továbbá: h. = már az iratrendezéskor (1975–1976) is hiányzó anyag, n. = a digitalizáláskor (2013–2014) a település iratanyaga nem volt a statisztikai településsorrend szerint megállapított helyén.

Abádszalók (St-1247), Abony (St-1433), Adács (St-1130), Ajak (St-2096), Akasztó (St-1528), Alag (St-1612), Alattyán (St-1227), Alberti (St-1548), Aldebrő (St-1102), Algyő (St-805), Almáskamarás (St-766), Álmold (St-559), Alpár (h.), Alsóberecki (St-3124), Alsódabas (St-1440), Alsódobsza (St-3188), Alsógöd (St-1616), Alsójózsa (St-1094), Alsónémedi (St-1441), Alsózsolca (St-566), Ambrózfalva (St-776), Anarcs (St-2112), Apagy (St-2133), Apátfalva (St-756), Áporka (St-1594), Apostag (St-1476), Arnót (h.), Ároktő (St-635), Ártánd (St-520), Átány (St-1164), Bácsalmás (St-150), Bácsbokod (St-139), Bácsborsód (St-140), Bagamér (St-560), Báj (St-2076), Baja (thj.), Bajaszentistván (St-1509), Bakonszeg (St-507), Balkány (St-2122), Balmazújváros (St-1087), Balsa (St-2082), Barabás (St-2299), Báránd (St-551), Bátmonostor (St-141), Battonya (St-761), Bátya (St-1510), Bedő (St-521), Bekecs (St-3181), Békés (St-484), Békéscsaba (rtv.), Békéssámsón (St-489), Békésszentandrás (St-498), Belsőbölcs (St-576), Benk (St-2190), Beregdaróc (St-2302), Beregsurány (St-2303), Berekböszörmény (St-522), Berettyószentmárton (St-508), Berettyóújfalú (St-509), Berkesz (St-2168), Berzék (St-3186), Besenyőd (St-2137), Besenyőtelek (St-1104), Besenyszög (St-1214), Beszterec (St-2170), Biharkeresztes (St-523), Biharnagybajom (St-552), Bihartorda (St-553), Biharugra (St-533), Biri (St-2131), Boconád (St-1165), Bócsa (St-1529), Bodroghalász (St-3158), Bodrogolaszi (St-3152), Bodrogzsádány (St-3153), Bogyszló (St-1511), Bojt (St-524), Boldog (St-1456), Boldva (St-603), Borota (St-160), Borsodivánka (h.), Borsodszemere (St-661), Botpalád (St-2276), Bököny (St-2123), Budapest (szfv.), Bugyi (St-1442), Buj (St-2084), Búdszentmihály (St-2069), Cégénydányád (St-2260), Cegléd (rtv.), Ceglédbercel (St-1549), Cibakháza (St-1236), Cigánd (St-3136), Cinkota (St-1484), Csabacsúd (St-499), Csaolc (St-2272), Csanádalberti (St-777), Csanádapáca (St-772), Csanádpalota (St-778), Csány (St-1153), Csanytelek (St-793), Csaroda (St-2304), Császártöltés (St-1530), Császló (St-2239), Csátalja (St-142), Csávoly (St-143), Csegöld (St-2235), Cséke (St-3137), Csenger (St-2231), Csengersima (St-2234), Csengerújfalú (St-2237), Csengőd (St-1531), Csépa (St-1237), Csepel (St-1421), Csobaj (St-2077), Csongrád (rtv.), Csorvás (St-490), Csökmő (St-510), Csömör (St-1485), Dab (St-1595), Dámóc (St-3138), Dancsháza (St-554), Dánszentmiklós (St-1550), Dány (St-1486), Darnó (St-2263), Darvas (St-512), Dávod (St-144), Debrecen (thj.), Demecser (St-2160), Derecske (St-544), Derekegyház (St-806), Deszk (St-784), Dévaványa (St-1248), Doboz (St-479), Dombegyház (St-764), Dombiratos (St-773), Dombrád (St-2097), Dormánd (St-1106), Döge (St-2104), Dömsöd (St-1596), Drágszélszállás (St-1512), Dunaegyháza (St-1477), Dunaharaszti (St-1422), Dunakeszi (St-1614), Dunapataj (St-1478), Dunaszentbenedek (St-1513), Dunavecse (St-1479), Dusnok (St-1514), Ecsér (St-1501), Egerfarmos (St-664), Egerlövő (St-665), Egyek (h.), Elek (St-767), Emőd (St-636), Encsencs (St-2151), Endrőd (St-487), Eperjeske (St-2180), Erdőtelek (St-1166), Erk (St-1167), Érpatak (St-2129), Érsekcsanád (St-1515), Esztár (St-545), Fábriánháza (St-2203), Fábriánsebestyén (St-796), Fajsz (St-1516), Famos (St-1561), Fegyvernek (St-1254), Fehérgyarmat (St-2257), Fejércse (St-2311), Felsőberecki (St-3125), Felsőcsikéria (St-151), Felsődabas (St-1443), Felsőgöd (St-1615), Felsőjózsa (St-1095), Felsőszentiván (St-146), Felsőzsolca (St-568), Fényeslitke (St-2106), Ferencszállás (St-791), Foktő (St-1517), Fót (St-1617), Földeák (St-757), Földes (St-1096), Furta (St-513), Füledd (St-2266), Fülöpszállás (St-1540), Fülöpös (St-2279), Fülöpösdaróc (St-2280), Füzesabony (St-1112), Füzesgyarmat (St-503), Gáborján (St-515), Gacsály (St-2240), Gáboros (St-491), Galgahévíz (St-1459), Gara (St-145), Garbolc (St-2254), Gátér (h.), Gáva (St-2085), Gebe (St-2219), Géberjén (St-2281), Géderlak (St-1518), Gégény (St-2169), Gelej (St-637), Gelénes (St-2300), Gemze (St-2187), Gerendás (St-492), Gergelyi (St-2308), Geszt (St-534), Gesztely (St-3165), Geszteréd (St-2130), Girincs (St-3178), Gulács (St-2312), Gyála (Nagyvér) (St-785), Gyoma (St-488), Gyón (St-1444), Győröcske (St-2201), Győrtelek (St-2210), Gyula (rtv.), Gyulaháza (St-2098), Gyulavári (St-480), Gyügye (St-2261), Gyüre (St-2182), Hajdubagos (h.), Hajduböszörmény (rtv.), Hajdudorog (St-1089), Hajduhadház (rtv.), Hajdunánás (rtv.), Hajdusámsón (St-1090), Hajduszoboszló (rtv.), Hajduszovát (St-1097), Hajós (St-1519), Harta (St-1480), Hatvan (St-1156), Hejőbába (St-651), Hejőcsaba (St-571), Hejőkeresztúr (St-644), Hejőkürt (St-658), Hejőpapi (St-646), Hejőszalonta (St-647), Hencida (St-516), Hercegszántó (St-147), Hermánszeg (St-2246), Hernádkak (St-3166), Hernádnémeti (St-3167), Hete (St-2313), Heves (St-1168), Heves-

vezekény (St-1177), Hévizgyörk (St-1461), Hodász (St-2212), Hódmezővásárhely (thj.), Homokmégy (St-1520), Hort (St-1157), Hosszúpályi (h.), Ibrány (St-2086), Igrici (St-638), Ilk (St-2229), Irsa (St-1552), Izsák (St-1541), Jakabszállás (h.), Jákóhalma (St-1228), Jánd (St-2309), Jánk (St-2264), Jánoshalma (St-161), Jánoshida (St-1229), Jármi (St-2213), Jászsalsószentgyörgy (n.), Jászapáti (n.), Jászárokszállás (St-1230), Jászberény (rtv.), Jászdózsa (St-1231), Jászfelsőszentgyörgy (St-1232), Jászfényszaru (St-1233), Jászkarajenő (St-1434), Jászkisér (n.), Jászladány (n.), Jászszentandrás (n.), Jászszentlászló (h.), Jásztelek (St-1234), Jéke (St-2108), Kaba (St-1098), Kakucs (St-1445), Kál (St-1113), Kállósemjén (St-2124), Kalocsa (rtv.), Kántorjánosi (St-2215), Kápolna (St-1114), Karcag (rtv.), Karcsa (St-3142), Károlyfalva (St-3163), Karos (St-3126), Katymár (St-152), Kecel (St-1532), Kecskemét (thj.), Kék (St-2171), Kékcse (St-2110), Kelebia (St-153), Kemece (St-2161), Kenderes (St-1249), Kenézlő (St-2094), Kerecsend (St-1115), Kerekegyháza (St-1542), Kerepes (St-1489), Keresztspüspöki (St-666), Kérsemjén (St-2283), Kesznyéten (St-3168), Kétegyháza (St-481), Kevermes (St-762), Királyhegyes (St-758), Kisar (St-2285), Kiscséc (St-3179), Kishódos (St-2251), Kiskálló (St-2132), Kisköre (St-1169), Kiskőrös (St-1533), Kiskundorozsma (St-798), Kiskunfélegyháza (rtv.), Kiskunhalas (rtv.), Kiskunlacháza (St-1597), Kiskunmajsa (h.), Kisléta (St-2152), Kislónya (St-2194), Kismarja (St-546), Kismanény (St-2273), Kisoroszi (St-1578), Kispalád (St-2277), Kispeszt (rtv.), Kiszóvágy (St-3140), Kistarcza (St-1490), Kistelek (St-799), Kistokaj (St-589), Kisújszállás (rtv.), Kisvárd (St-2099), Kisvarsány (St-2183), Kiszombor (St-786), Kisszállás (St-162), Kisszekeres (St-2287), Klárafalva (St-792), Kocsér (St-1435), Kocsord (St-2204), Kóka (St-1562), Kokad (St-561), Komádi (St-525), Komlódótfalu (St-2242), Komoró (St-2107), Kompolt (St-1116), Kondoros (St-500), Konyár (St-547), Kopócsapáti (St-2185), Kótaj (St-2162), Kölcse (St-2267), Kömlő (St-1170), Kömörő (St-2269), Köröm (St-3180), Körösladány (St-504), Körösnagyharsány (St-535), Köröstarcsa (St-485), Körörszakál (St-526), Körösszegapáti (St-527), Kötegyán (St-536), Kötelek (St-1215), Kövegy (St-779), Kunágota (St-774), Kunbaja (St-154), Kuncsorba (St-1255), Kunhegyes (St-1250), Kunmadaras (St-1251), Kunszentmárton (St-1238), Kunszentmiklós (St-1543), Kübekháza (St-787), Külsőbölcs (St-577), Laca (St-3139), Ladánybene (St-1446), Ládháza (St-580), Lajosmizse (St-1447), Laskod (St-2143), Legyesbénye (St-3182), Levelek (St-2138), Lórántháza (St-2140), Lórév (St-1598), Lövépetri (St-2188), Luka (St-3161), Madaras (St-155), Magosliget (St-2278), Magy (St-2139), Magyarbánhegyes (St-775), Magyarcsanád (St-759), Magyardombegyház (St-765), Magyarhomorog (St-528), Magyarvás (St-797), Majosháza (St-1599), Majtis (St-2265), Makád (St-1600), Maklár (St-1117), Makó (rtv.), Mályi (St-581), Mánd (St-2288), Mándok (St-2178), Máriapócs (St-2153), Márók (St-2306), Márókpapi (St-2305), Mátészalka (St-2205), Mátételke (St-156), Matolcs (St-2282), Mátyus (St-2197), Medgyesbodzás (St-768), Medgyesegyháza (St-769), Megyaszó (St-3170), Méhkerék (St-537), Méhtelek (St-2255), Mélykút (St-163), Mérk (St-2227), Mesterszállás (St-1239), Mezőberény (St-486), Mezőcsát (St-639), Mezőgyán (St-538), Mezőhegyes (St-763), Mezőkeresztes (St-667), Mezőkovácsháza (h.), Mezőkövesd (St-668), Mezőladány (St-2191), Mezőnagymihály (St-640), Mezőnyárád (St-669), Mezőnyék (St-582), Mezőpeterd (St-531), Mezősas (St-529), Mezőtárkány (St-1118), Mezőtúr (rtv.), Mezőzombor (St-3171), Mikepércs (St-1091), Milota (St-2292), Mindszent (St-807), Miske (St-1521), Monostorpályi (St-562), Nábrád (St-2284), Nádudvar (St-1099), Nagy (St-2286), Nagybánhegyes (h.), Nagybaracska (St-148), Nagycséc (St-648), Nagydobos (St-2217), Nagyecsed (St-2206), Nagyfüged (St-1142), Nagygéc (St-2236), Nagyhalász (St-2163), Nagyhódos (St-2252), Nagyiván (St-1206a), Nagykálló (St-2125), Nagykamarás (St-770), Nagykáta (St-1563), Nagyke-reki (St-530), Nagykopáncs (St-782), Nagykőrös (rtv.), Nagykőrű (St-1216), Nagylak (St-780), Nagyléta (St-563), Nagylónya (St-2193), Nagymágocs (St-795), Nagymajláth (St-781), Nagyrábé (St-555), Nagyrév (St-1240), Nagyrovágy (St-3141), Nagyszalonta (St-539), Nagyszekeres (St-2289), Nagyszénás (St-493), Nagytarc-sa (St-1492), Nagyvarsány (St-2184), Napkor (St-2126), Négyes (St-670), Nemesbikk (St-652), Nemesborzova (St-2290), Nemesnádudvar (St-1522), Nyáregyháza (St-1554), Nyírábrány (St-2114), Nyíracsa (St-2115), Nyíradony (St-2116), Nyírbakta (St-2141), Nyírbátor (St-2154), Nyírbéltek (St-2117), Nyírbogát (St-2155), Nyírbogdány (St-2164), Nyírcaholy (St-2207), Nyírcaászári (St-2221), Nyírderzs (St-2216), Nyíregyháza (rtv.), Nyírgelse (St-2118), Nyírgyulaj (St-2156), Nyíribrony (St-2145), Nyírjákó (St-2147), Nyírkarász (St-2100), Nyírkércs (St-2142), Nyírlövő (St-2189), Nyírlugos (St-2119), Nyírmada (St-2135), Nyírmártonfalva (St-2120), Nyírmeggyes (St-2220), Nyírmihálydi (St-2121), Nyírparasznya (St-2218), Nyírpazony (St-2165), Nyírpilis (St-2158), Nyírszöllős (St-2166), Nyírtass (St-2101), Nyírtét (St-2172), Nyírtura (St-2174), Nyírvasvári (St-2222), Ócsa (St-1448), Ófehértó (St-2136), Okány (St-540), Ókéske (h.), Olaszliszka (St-3193), Olcsva (St-2223), Olcsvaapáti (St-2224), Onga (n.), Ónod (St-573), Ópályi (St-2208), Ordas (St-1481), Orgovány (St-1544), Oros (St-2167), Orosháza (St-494), Óscentiván (St-788), Öcsöd (St-501), Ór (St-2149), Öregcsertő (St-1523), Örkény (St-1449), Örvény (St-1206b), Öttömös (St-803), Pácin (St-3143), Páhi (St-1534), Pálmonostora (St-1538), Panyola (St-2258), Pap (St-2109), Papos (St-2214), Paszab (St-2087), Pátroha (St-2102), Pátyod (St-2244), Pély (St-1171), Penészlek (St-2209), Penyige (St-2270), Pereg (St-1601), Pesterzsébet (rtv.), Pestszentlőrinc (St-1425), Pestújhely (St-1426), Peszéradacs (St-1545), Petneháza (St-2144), Pilis (St-1555), Piricse (St-2159), Pitvaros (St-783), Pocsaj (St-548), Pócsmegyer (St-1585), Pócspetri (St-2157), Poga (St-649), Polgár (St-2070), Porcsalma (St-2232), Poroszló (h.), Prónayfalva (St-1535), Prügy (St-2078), Pusztadobos (St-2434), Pusztaföldvár (St-495), Pusztamérges (St-804), Pusztamonostor (St-1235), Pusztavacs (St-1450), Püspökladány (St-1100), Püspöklele (St-760), Ráckeve (St-1602), Rakamaz (St-2088), Rákóczi (St-1217), Rákoscscaba (St-1495a),

Rákoshegy (St-1427), Rákoskeresztúr (St-1495b), Rákosliget (St-1496), Rákospalota (rtv.), Rákosszentmihály (St-1428), Ramocsaháza (St-2146), Rápolta (St-2249), Reformátuskovácsháza (h.), Rém (St-164), Rétközberencs (St-2103), Révaranyos (St-2186), Révleányvár (St-3146), Ricse (St-3144), Rohod (St-2148), Rozsály (St-2241), Sajóbesenyő (St-591), Sajóecseg (St-584), Sajóhidvég (St-3187), Sajókeresztúr (St-574), Sajólád (St-585), Sajóörös (St-655), Sajópálfala (St-575), Sajópetri (St-586), Sajósenye (St-587), Sajószöged (St-650), Sajóvámos (St-588), Sándorfalva (St-800), Sáp (St-557), Sára (St-3154), Sáránd (St-549), Sári (St-1451), Sarkad (St-541), Sarkadkeresztúr (St-542), Sárospatak (St-3148), Sárretudvari (St-556), Sarud (St-1207), Sashalom (St-1429), Sátoraljaújhely (rtv.), Semjén (St-3145), Sényő (St-2175), Solt (St-1482), Soltszentimre (St-1536), Soltvadkert (St-1537), Sonkád (St-2268), Soroksár (St-1430), Sóstófalva (St-3189), Sövényháza (St-801), Sükösd (St-1524), Szabadszállás (St-1546), Szabolcs (St-2083), Szabolcsbáka (St-2113), Szabolcsveresmart (St-2105), Szajol (St-1218), Szakáld (St-645), Szakmár (St-1525), Szakoly (St-2127), Szalkszentmárton (St-1483), Szamosangyalos (St-2245), Szamosbecs (St-2243), Szamoskér (St-2225), Szamossályi (St-2247), Szamostatárfalva (St-2248), Szamosújlak (St-2262), Szamosszeg (St-2226), Szank (h.), Szarvas (St-502), Szatmárcseke (St-2259), Szatmárköriút (St-2250), Szeged (thj.), Szeghalom (St-505), Szegi (St-3197), Szegilong (St-3198), Szegvár (St-808), Székely (St-2173), Szelevény (St-1241), Szentés (rtv.), Szentetornya (St-496), Szentistván (St-675), Szentlőrincvárosa (St-1565), Szentmártonvárosa (St-1566), Szentpéterszeg (St-517), Szeremle (St-1526), Szerencs (St-3173), Szerep (St-558), Szigetbecse (St-1603), Szigetcsép (St-1604), Szigetmonostor (St-1588), Szigetszentmárton (St-1605), Szigetszentmiklós (St-1606), Szigetújfalu (St-1607), Szihalom (St-676), Szikszó (n.), Szirma (St-590), Szirmabesenyő (St-592), Szolnok (rtv.), Sződ (St-1622), Szőreg (St-789), Tahitótfalu (St-1589), Tákos (St-2307), Taksony (St-1608), Taktaharkány (St-3174), Taktakenéz (St-2079), Taktaszada (St-3175), Tápé (St-802), Tápióbicske (St-1567), Tápiógyörgye (St-1568), Tápióság (St-1569), Tápiósüly (St-1507), Tápiószecső (St-1570), Tápiószele (St-1571), Tápiószentmárton (St-1572), Tarcal (St-3194), Tarnabod (St-1172), Tarnaméra (St-1173), Tarnaörs (St-1174), Tarnaszentmiklós (St-1178), Tarnaszádány (St-1175), Tarpa (St-2297), Tass (St-1547), Tataháza (St-157), Tatárszentgyörgy (St-1452), Téglás (St-1092), Tépe (St-550), Tetétlen (St-1101), Timár (St-2089), Tiszaadony (St-2315), Tiszabábolna (St-641), Tiszabecs (St-2293), Tiszabercel (St-2090), Tiszabездéd (St-2195), Tiszabő (St-1256), Tiszabura (St-1257), Tiszabüd (St-2071), Tiszacsécsé (St-2296), Tiszacsege (h.), Tiszadada (St-2072), Tiszaderzs (St-1252), Tiszadob (St-2073), Tiszadorogma (St-642), Tiszaszék (St-2074), Tiszaföldvár (St-1242), Tiszafüred (St-1208), Tiszagyulaháza (St-656), Tiszai (St-1209), Tiszainoka (St-1243), Tiszakanyár (St-2111), Tiszakarád (St-3149), Tizsakerecsény (St-2198), Tizsakési (St-643), Tizsakóród (St-2295), Tizsakürt (St-1246), Tizsaladány (St-2080), Tizsalók (St-2075), Tizsalúc (St-3177), Tizsamogyorós (St-2181), Tizsanagyfalva (St-2091), Tizsanána (St-1210), Tizsaoszlár (St-653), Tizsaörs (St-1211), Tizsapalkonya (St-654), Tizsapüspöki (St-1258), Tizsarád (St-2176), Tizsaroff (St-1259), Tizsasas (St-1245), Tizsasüly (n.), Tizszasalka (St-2316), Tizszaszederkény (St-657), Tizszaszentimre (St-1253), Tizszaszentmárton (St-2199), Tizszaszőllős (St-1212), Tizszatardos (St-2081), Tizszatarján (St-659), Tizsaug (St-1244), Tizsaújfalva (h.), Tiszavalk (St-680), Tiszavárkony (St-1219), Tiszavid (St-2317), Tizstaberek (St-2253), Tivadar (St-2314), Tóalmás (St-1573), Tófalu (St-1121), Tokaj (St-3195), Told (St-532), Tompa (St-158), Tornospálca (St-2179), Tószeg (St-1436), Tótkomlós (St-497), Tököl (St-1609), Tömörkény (St-795), Törökszentmiklós (St-1260), Törtel (St-1437), Tunyog (St-2211), Tura (St-1464), Túristvándi (St-2271), Túrkeve (rtv.), Túrricse (St-2274), Tuzsér (St-2196), Tyukod (St-2233), Ugornya (St-2310), Újcsanáros (St-3190), Újfehértó (St-2128), Újhartyán (St-1453), Újiráz (St-511), Újkécske (h.), Újkenéz (St-2192), Újkígyós (St-482), Újléta (St-564), Újlőrincfalva (St-1213), Újpest (rtv.), Újszász (St-1438), Újszentiván (St-790), Ura (St-2238), Uszka (St-2294), Uszód (St-1527), Üllő (St-1556), Vác (rtv.), Vácrátót (St-1627), Vácszentlászló (St-1498), Vaja (St-2150), Vajdác (St-3162), Vállaj (St-2228), Vámosatya (St-2301), Vámosgyörk (St-1145), Vámosoroszi (St-2275), Vámospércs (St-1093), Vámosújfalva (St-3151), Váncsod (St-518), Vasad (St-1557), Vásárosnamény (St-2298), Vaskút (St-149), Vasmegyer (St-2177), Vecsés (St-1558), Végardó (St-3164), Végegyháza (h.), Vekerd (St-514), Vencsellő (St-2092), Vértes (St-565), Vésztő (St-506), Vezseny (St-1220), Viss (St-2093), Visznek (St-1147), Vitka (St-2230), Zagyvarékas (St-1439), Záhony (St-2202), Zajta (St-2256), Zalkod (St-2095), Zaránk (St-1175), Zemlénagárd (St-3147), Zsadány (St-543), Zsáka (St-519), Zsámbok (St-1500), Zsarolyán (St-2291), Zsurk (St-2200).